

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І.С.

« ____ » _____ 2021 р.

Реєстраційний №

« ____ » _____ 2021 р.

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ
ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗАМм -17
ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Цегельської Руслани Михайлівни
Керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Зоренко Ірина Станіславівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК: _____

Члени ЕК: _____

Кривий Ріг – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Особливості дослідження одиниць психоемоційного стану.....	7
1.2. Проблема визначення основних емоцій та її вирішення різними авторами.....	13
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЄСЛІВ ТА СЛОВЕСНИХ СІМЕЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ.....	22
2.1. Визначення основних емоцій для розгляду та формулювання гіпотез.....	22
2.2. Аналіз словесних сімейств обраних емоцій.....	24
2.3. Поради щодо опанування одиниць на позначення психоемоційних станів у школі.....	52
Висновки до розділу 2.....	55
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	62
ДОДАТКИ.....	66
Додаток А.....	66
Додаток Б.....	67
Додаток С.....	68

ВСТУП

У останній час лінгвістів почало цікавити дослідження мови не як окремої структурної одиниці, а у зв'язку з її безпосереднім носієм, людиною. Так, наприклад, Л.А. Ковбасюк та Н.В. Романова зазначають, що одним з підходів мовознавства ХХІ століття є антропоцентризм. Вони відзначають, що «у науці про мову розрізняють три наукові парадигми: 1) порівняльно-історичну (контактивну, зіставну) парадигму, яка ґрунтується на порівняльно-історичному методі і властива лінгвістичним дослідженням ХІХ ст.; 2) системно-структурну парадигму, основою якої стає слово з усіма його аспектами у межах мовної системи; 3) антропоцентричну парадигму, що ґрунтується на дослідженні того, що відбулося і нині відбувається з мовою та інтерпретованим світом з позиції самої людини» [7, с. 5-6].

Про зсув лінгвістики на антропоцентричну парадигму також зробила висновок і І.О. Голубовська: «Сучасний етап у розвитку лінгвістичної науки характеризується докорінною зміною базисної наукової парадигми, поворотом до розгляду мовних явищ під антропоцентричним кутом зору. Визначилась настанова досліджувати мову в нерозривному зв'язку з мисленням, свідомістю, пізнанням, культурою, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить. <...> «Лейтмотивом» нового підходу до інтерпретації мовних явищ стало усвідомлення того, що природна мова не «відрізняє» екстралінгвістичну реальність від психологічної та соціального світу носіїв мови» [6, с.3].

Однією з частин невід'ємних частин психологічної реальності людини є емоційні стани, що потребують вербалізації при здійсненні комунікативних актів. Являючи собою нематеріальні поняття, емоції можуть містити певну складність для усвідомлення та висловлення, особливо не лише під час їх визначення, але і при вивченні, зокрема у мовах, що відрізняються від рідної. Більше того, являючись суб'єктивними за своєю природою, вони не підлягають чіткому структурному поділу. Звідси випливає, що елементи мови,

особливо дієслова, які в англійській мові формують словарні сімейства (об'єднання слів, word families), на позначення певних емоційних станів, мають досить широке коло перспектив у своєму дослідженні.

Актуальність теми визначається потребою більш глибокого розгляду лексико-граматичних особливостей дієслів та словесних сімей на позначення психоемоційних станів в сучасній англійській мові.

Аналіз відомих джерел вказав, що наявні дослідження стосуються або однієї мови, або порівняння декількох мов, з намаганням привести психоемоційні дієслова до певної структури. Анна Вежбицька розглядала емоції як «семантичну сферу» («semantic domain») певних семантичних універсалій, що використовується усіма людськими мовами. На відміну від неї, Романо Харре є прихильником так званої «theory of emotionology», що має більш локальний характер для кожної мови [21]. Аналізуючи англійську, німецьку та іспанську мови, Н.А. Навроцька намагається зробити їх семантичний порівняльний аналіз [10]. У цей же час не було розглянуто розвиток дієслів та інших одиниць у словотвірному аспекті та їх зв'язок зі словесними сім'ями.

Мета роботи полягає в тому, щоб дати комплексний опис лексико-граматичних особливостей одиниць на позначення психоемоційних станів в сучасній англійській мові.

Мета дослідження потребує рішення наступних **завдань**:

- висвітлити теоретичні основи поняття психоемоційних станів в гуманітарних науках;
- виділити основні об'єднання слів, що стосуються базових емотивних станів та дієслова, які є основою об'єднань;
- описати розвиток словесних сімейств в діахронічному аспекті;
- виявити основні особливості словотвору одиниць на позначення психоемоційних станів;

- прослідкувати закономірності в появі та творенні одиниць психоемоційних станів.

Об'єктом дослідження є дієслова та групи одиниць на позначення психоемоційного стану в англійській мові.

Предметом дослідження є лексико-граматичні особливості одиниць на позначення психоемоційних станів в англійській мові.

Матеріалом дослідження стали дієслова та словесні об'єднання одиниць на позначення психоемоційних станів англійської мови, відомості про походження яких вивірені в різних типах етимологічних словників англійської мови.

У процесі роботи застосовувалися такі **методи** дослідження:

- описовий метод;
- метод аналізу наукової літератури;
- аналіз засобів словотвору;
- аналіз та синтез відомостей про хронологічний розвиток одиниць психоемоційного стану.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати можуть бути використані для подальшого дослідження обраних груп слів та їх використання у літературі і повсякденному спілкуванні. Результати роботи можна використати для створення рекомендацій щодо вивчення та усвідомлення даних об'єднань слів під час зіткнення з ними у шкільній програмі та для формування емоційного інтелекту учнів (EQ).

Теоретичне значення роботи полягає в поєднанні лексичного та морфологічного аналізу для розкриття основ використання дієслів та інших одиниць на позначення психоемоційних станів в англійській мові.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, списку використаної літератури та додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, доводиться теоретична та практична значущість роботи.

У першому розділі розглядаються засоби словотвору для створення словесних об'єднань на основі дієслів та висвітлюються теоретичні основи поняття «емоції» в гуманітарних науках.

У другому розділі окреслюється лексико-граматична класифікація дієслів та словесних сімей на позначення психоемоційних станів англійської мови.

У висновках описані результати дослідження, намічені перспективи подальшої роботи у галузі словесних об'єднань одиниць на позначення психоемоційних станів в сучасній англійській мові.

Обсяг роботи – 68 сторінок. Список використаної літератури нараховує 38 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Особливості дослідження одиниць психоемоційного стану

Мова є дзеркалом суспільства, і, паралельно зі збільшенням знань суспільства про світ, мова невпинно розвивається і зростає. Перш за все змінюється лексичний склад мови, який поповнюється за рахунок словотворчих процесів, запозичень та транспозиції значень.

Розпочинаючи аналіз дієслів, що стосуються психоемоційного стану, необхідно, перш за все, проаналізувати ключові поняття, пов'язані з цією темою, а також визначити історію розвитку стан аналізу питання у даний час.

Новий тлумачний словник української мови дає таке визначення поняттю «дієслово»: «Частина мови, яка означає поняття дії або стану як процесу і має такі основні граматичні категорії: часу, виду, способу, стану, особи, числа» [15, с. 554]. Електронний словник АBBYU Lingvo 12 пропонує таке тлумачення поняття «verb»: «(in traditional grammar) any of a large class of words in a language that serve to indicate the occurrence or performance of an action, the existence of a state or condition» [32]. І досить часто ми підсвідомо забуваємо, що дієслово позначає не лише якусь конкретну дію, що відбувалася у певний проміжок часу, але і стан об'єкта, зокрема, людини. Крім того, англійська мова є дієсловоцентричною, більшість словесних сімей розвивається саме з дієслів. Дієслово є основою англійського словотвору.

Словотвір, як проблема мовознавства, зацікавив вчених ще з часів Аристотеля. В ті часи філософів цікавила проблема перетворення коротких слів в довгі, надалі словотворчі процеси вивчалися в роботах мовознавців С.М.Єнікеева, О.С.Кубрякової, Е.С.Муругова, М.Я.Плюща, Г.О.Винокура, Ю.А.Зацного та інших. В них словотворення розглядається як засіб номінації, як засіб поповнення словникового складу мови новими словами для

позначення "явищ культури і цивілізації, що з'являються чи його оновлення за рахунок все нових засобів вираження" [7, с.38].

Під словотвором розуміють правила творення мовних одиниць за певними моделями та схемами, систему способів та засобів творення нових слів [3, с.167].

Словотвір має еволюційну функцію, яка спрямована на зміну мови. За допомогою таких процесів як афіксація, конверсія, зворотній словотвір та складання основ забезпечується розвиток мови у словниковому плані, адже словотворення повністю і безпосередньо залежить від існуючої системи мови та обумовлене нею.

Одиниці, які з'явилися в мові через словотворчі процеси, не тільки збагачують мову, а й орієнтують мовця в ній, адже вони указують на зв'язок, на їх відношення до інших дій, предметів [3, с. 54]. Таким чином мовець може з'єднати новий досвід зі старим, пізнати невідоме через відоме.

Сучасна англійська мова оперує різними способами утворення нових слів, таких як відноситься афіксація (слововивід), словоскладання, конверсія, скорочення, зворотний словотвір, лексично-семантичний спосіб, чергування звуків і перенесення наголосу в слові (фонологічний спосіб) [3, с. 140]. Однак не всі перераховані способи використовуються однаковою мірою, і питома вага кожного з них у словотворчому процесі неоднакова. Такі способи, як слововивід і словоскладання, дають основну кількість новотворів.

У зв'язку із цим, прийнято виділяти:

- непродуктивні афікси,
- напівпродуктивні,
- продуктивні афікси [3].

Об'єднання однокореневих слів, які утворилися з використанням конверсії, афіксації, скорочення та зворотнього словотвору в англійській мові набули назви word family. В нашій роботі ми будемо перекладати цей термін як «об'єднання слів» або «словарне сімейство» (буквальний переклад).

Вивчення словарних сімейств та способів словотвору має велике значення при опануванні нової мови, оскільки воно слугує формуванню мовної свідомості (language awareness) та, як в нашому випадку із одиницями психоемоційного стану, допомагає розвитку емоційного інтелекту мовця.

В нашій роботі ми об'єднаємо два аспекти мовних сімей на позначення психоемоційного стану – по-перше, ми прослідкуємо як вони сформувалися в англійській мові в діяхронічному аспекті – вибудуємо хронологію формування кожного сімейства та виявимо основні способи словотвору, які в цьому були задіяні. По-друге, ми прослідкуємо розгалуженість сімей, що дозволить зробити висновок про частоту використання та поширеність певного емоційного стану (або його важливість) серед мовців.

Щодо терміну «емоція», існує достатньо велика кількість визначень. Тлумачний словник визначає її як «переживання людиною свого ставлення до дійсності, до особистого й навколишнього життя; душевне переживання, почуття людини, чуття, почування, пристрасті, пасії, переживання» [15, с. 644]. Емоція – це «безпосереднє ситуативне, тимчасове відображення пристрасного переживання людиною ставлення до предметів, подій і явищ навколишнього світу, які мають для неї суб'єктивну значимість» [11]. Також емоція є «не будь-що інше, як усвідомлення форми, або «гештальту», численних органічних уявлень» [5].

Розрізняють два способи вираження емоцій:

- вербальний (за допомогою мовних засобів),
- невербальний (міміка, жести тощо),

або, як їх ще називає В.І. Шаховський, Verbal language та Body language [17, с. 96]. Тобто, існує як мінімум дві семіотичні системи емоцій, що ще не є достатньо вивченими. І хоча невербальний спосіб передачі інформації використовується частіше за перший, судячи з наявних наукових досліджень, вербальний спосіб вираження емоцій переважає над невербальним у ряді

характеристик, зокрема «надійності, швидкості, прямоті, ступені відвертості і якості (силі) декодування одержувачем» [18].

Водночас з цим, як одна з форм відображення дійсності, емоції є, перш за все, глибоко суб'єктивними. Так, навіть вираження одного і того ж почуття, для різних людей буде супроводжуватися використанням слів, що мають різний відтінок даної емоції – у залежності від того, як сильно цю емоцію переживає дана особа. Тому опис, а звідси і сприйняття, однакової або подібної емоції буде мати певні відтінки для кожного учасника комунікації. Психоемоційні стани, як відомо, є нематеріальними поняттями, а тому їх вираження не можна звести до формул або логічних структур, що пояснювали б ситуацію, яка виникає у житті людини. Емоції – мінливі, динамічні і досить часто є переплетінням декількох складових, кожна з яких може достатньо довго і конкретно розглядатися як окремо, так і в комбінації з іншими елементами.

Саме з огляду на всі вищезазначені особливості, психоемоційні стани містять велику цікавість для дослідження не лише з точки зору психології, а й з точки зору лінгвістики.

Зв'язком між мовою та емоціями людини цікавилися багато вчених, зокрема, А. Вежбицька, О.М. Вольф, А.В. Селяєв, Н.А. Слюсарєва, С.В. Смагіна, В.І. Шаховський, та ін. Достатньо велика кількість з них розглядає емоційну функцію мови як одну з основних. Так, Н.А. Слюсарєва емоційну функцію визначає як базову, ставлячи її поряд з комунікативною та когнітивною функціями [14].

Водночас, науковці вказують, що дослідження психоемоційних станів з точки зору лінгвістики є достатньо суперечливими з наукової точки зору. Так, В.І. Шаховський у своїй праці вказував, що «Лінгвістика емоції своїми коренями сходиться до давньої суперечки великої групи лінгвістів (наприклад, М. Бреаль, К. Бюлер, Е. Сепір, ван Гіннекен, Г. Гійом, Ш. Баллі та ін.) про те, чи повинна лінгвістика займатися емоційними складовими. Довгий час вчені

розходилися у вирішення цього питання. Частина з них вважала, що домінантою у мові є когнітивна функція, і тому вони виключали вивчення емоційного компоненту з досліджень мови (К. Бюлер, Е. Сепір, Г. Гійом). Інша група вчених (Ш. Баллі, ван Гіннекен, М. Бреаль) вираження емоцій вважали центральною функцією мови» [18]. О.Д. Тарасова доповнює, що вперше «думка про важливість емоційного аспекту мови та про тісний зв'язок когніції та емоції була озвучена під час виступу Ф. Данеша (F. Danes) у 1987 р. на пленарному засіданні XIV Міжнародного конгресу лінгвістів у Берліні. Як наслідок, проблема вивчення «мови та емоцій» увійшла до п'ятірки пріоритетних напрямків у лінгвістиці, що підштовхнуло багатьох російських та зарубіжних вчених до дослідження мови з цієї позиції» [16].

Також В.І. Шаховський відмічав, що «До середини 70-х років проблема мовної концептуалізації та вербалізації, рівно як і категоризації емоцій, дійсно була достатньо екзотичною та небезпечною: праці, що зрідка з'являлися у лінгвістиці на цю тему, частіше викликали неприйняття, ніж інтерес. Але з тих пір, як почали зароджуватися контури нової, гуманістичної лінгвістичної парадигми, з пильною увагою до творця, носія та користувача мови, до його психології, лінгвісти вже не могли обійти сферу емоцій як найбільш людський фактор у мові» [18].

Вважається, що останнім часом у дослідженні дієслів виокремлюються тенденції переходу від аналізу структурної, внутрішньої системи певних лексичних груп до вивчення їх безпосереднього функціонування у тексті, мовленні, передачі актуальної інформації тощо. Тому, вивчення лексики, що пов'язана з емотивними станами, переходить від узагальненого стану до більш практичного напрямку і набуває нагального значення.

Саме по собі вивчення одиниць психоемоційного стану, містить у собі декілька проблемних моментів.

По-перше, складність представляють емоції, як об'єкт дослідження. Як вже було згадано раніше, емотивні стани не завжди є стабільними та сталими,

не є структурованими та однозначними у своєму сприйнятті. Дана мінливість накладає певні обмеження під час виділення певних груп або порівняння станів, що описуються різними мовами. Звідси, певним чином структурувати частини мови для вивчення даних станів можна також лише умовно.

Наприклад, О. А. Коренькова зазначає, що під час аналізу дієслів психічного стану, можна «поділити їх на чотири підгрупи: 1) дієслова почуття, 2) дієслова психічного впливу, 3) емотивні дієслова, 4) когнітивні дієслова» [9]. Н. А. Навроцька, у свою чергу, відзначає, що дієслова за наявністю певних ознак можна класифікувати як «есивні, інхоативні та казуативні» [10].

По-друге, дане поле є набагато менше дослідженим, ніж інші питання, що стосуються лінгвістики і певна загальна база для роботи у конкретному напрямку також відсутня. З одного боку це може пояснюватися достатньо пізнім розвитком даного питання. З іншого боку – взагалі визначенням всієї сукупності слів, які стосуються того або іншого стану. Чи потрібно розглядати дієслова, наприклад, «to fear», «to fright» і «to pale», як ті, що позначають один стан, градацію цього стану чи як такі, що відносяться до різних станів?

Досить уважно питанням, що пов'язане з висловленням психоемоційних станів за допомогою дієслів у різних мовах (зокрема, англійській, німецькій, іспанській та українських мовах) займалася вже згадана вище Н.А. Навроцька. Вона конкретно вказала, що «...дослідження семантики дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, виявляється актуальним у зв'язку з декількома проблемними питаннями. По-перше, виникають труднощі віднесення того чи іншого дієслова кожної з мов до такого, яке виражає психоемоційний стан особи. По-друге, перша проблема породжує необхідність виявлення класифікацій, які б враховували та виділяли такий семантичний клас дієслів, як психоемоційні. По-третє, відсутність зіставно-порівняльних досліджень семантичних особливостей дієслів і наявність, переважно, описових робіт також обумовлює актуальність дослідження семантики дієслів, які виражають

психоемоційний стан особи, на матеріалі неблизькоспоріднених та різноструктурних мов» [10].

Отже, узагальнюючи все вищевказане, можна виділити такі особливості вивчення та аналізу словесних об'єднань, що стосуються психоемоційного стану:

- відсутність конкретного поділу одиниць даного напрямку на групи або категорії;
- переважна описовість робіт, що стосуються дослідження об'єктів лише однієї мови;
- відсутність історичного підходу до вивчення слів психоемоційного стану;
- вивчення дієслів без урахування їх зв'язку з іншими частинами мови.

На основі даних висновків можна виділити таке спрямування магістерської роботи: розгляд основних словесних об'єднань психоемоційного стану у їх історичному контексті та розвиток одиниць в межах словесної сім'ї («word family»), які водночас будуть стосуватися виділених психоемоційних станів.

1.2. Проблема визначення основних емоцій та її вирішення різними авторами

Для розгляду дієслів психоемоційного стану, необхідно спочатку окреслити коло емоцій, які будуть розглядатися у подальшій роботі.

Взагалі, кількість емоцій, що фіксуються і пояснюються у тлумачних словниках, дуже велика. Однак, учені-психологи вирізняють фундаментальні, або базові, емоції, кількість яких варіюється з погляду представників різних шкіл. І численні спроби визначити набір «фундаментальних» або «базових» емоцій мають давню традицію. У всіх випадках пропонувалися і різноманітне число емоцій, і різноманітні критерії їх класифікації. Авторами класифікацій є

М. Б. Арнольд, П. Екман, Н. Фріжда, Дж. Грей, К.Е. Ізард, У. Джеймс, Р. Плутчик, С.С. Томкінс та інші [8].

Найбільш яскраво емоції за модальністю, тобто за якістю переживання, висвітлив К.Е. Ізард. Він виділив п'ять критеріїв для визначення базових емоцій:

- базові емоції мають чіткі та специфічні нервові субстрати;
- базова емоція проявляє себе за допомогою виразної та специфічної конфігурації м'язових рухів обличчя (міміки);
- базова емоція спричиняє чітке і специфічне переживання, що усвідомлюється людиною;
- базові емоції виникли у результаті еволюційно-біологічних процесів;
- базова емоція викликає організуючий та мотивуючий вплив на людину, служить для її адаптації [2].

Грунтуючись на даних фактах, К.Е. Ізард виділив десять якісно різноманітних «фундаментальних» емоцій:

- цікавість – позитивний емоційний стан, що сприяє розвитку вмінь та навичок, набуттю знань;
- радість – позитивна емоція, пов'язана з можливістю достатньо повно задовольнити актуальну потребу, ймовірність чого до цього була невелика або невизначена; радість супроводжується самовдоволеністю та задоволеністю оточуючим світом;
- подив – емоційна реакція на обставини, що виникли несподівано, яка не має чітко вираженого позитивного або негативного знаку; подив гальмує всі попередні емоції, спрямовуючи увагу на новий об'єкт та може переходити у інтерес;
- страждання (горе) – найбільш поширений негативний емоційний стан, пов'язаний з отриманням достовірної (або досить близької до неї) інформації про неможливість задоволення найважливіших потреб, досягнення яких до цього уявлялося більш або менш вірогідним;

- гнів – сильний негативний емоційний стан, що протікає частіше всього у формі афекту, виникаючи у відповідь на перешкоду у досягненні цілей;
- відраза – негативний емоційний стан, що викликається об'єктами, стикання з якими вступає у різке протиріччя з естетичними, моральними або ідеологічними принципами та установами суб'єкту;
- презирство – негативний емоційний стан, що з'являється під час міжособистісних відносин і породжується розузгодженням життєвих позицій, поглядів та поведінки суб'єкта з такими об'єктами відчуття;
- страх – негативний емоційний стан, що з'являється при отриманні суб'єктом інформації про можливу шкоду для його життєвого добробуту, про реальну або уявну небезпеку; на відміну від страждання, під час страху людина має лише ймовірнісний прогноз можливого неблагополуччя;
- стид – негативний емоційний стан, що виражається у усвідомленні невідповідності власних думок, вчинків та зовнішності не лише очікуванням оточуючих, але і власним уявленням про належні поведінку та зовнішній вигляд;
- провина – негативний емоційний стан, що виражається у усвідомленні непорядності власного вчинку, думки або почуттів і виражається у вигляді жалю та каяття [13].

Згідно до думки М.Б. Арнольд, емоції виникають як результат впливу будь-якої послідовності подій, що описуються у категоріях сприйняття та оцінок. М.Б. Арнольд вважає, що оцінка відбувається одразу після безпосереднього сприйняття об'єкта, це є інтуїтивний акт, що не пов'язаний з роздумами; оцінка виступає у ролі завершальної стадії перцептивного процесу і окремо може бути представлена лише рефлексивно [12]. М.Б. Арнольд виділяє одинадцять емоцій, що досить схожі з класифікацією К.Е. Ізарда: гнів, відраза, хоробрість, смуток, бажання, відчай, страх, ненависть, надія, любов, туга [1].

П. Екман, у свою чергу, основним критерієм для виділення базових емоцій вважав способи мимічного вираження. Він розробив систему кодування виразів обличчя (FACS – Facial Action Coding System; рис. 1.1), що описує різні вирази обличчя. Втім, експерименти його були піддані критиці і є досить суперечливими. П. Екман виділяв наступні базові емоції: гнів, відраза, страх, радість, смуток, подив [2].

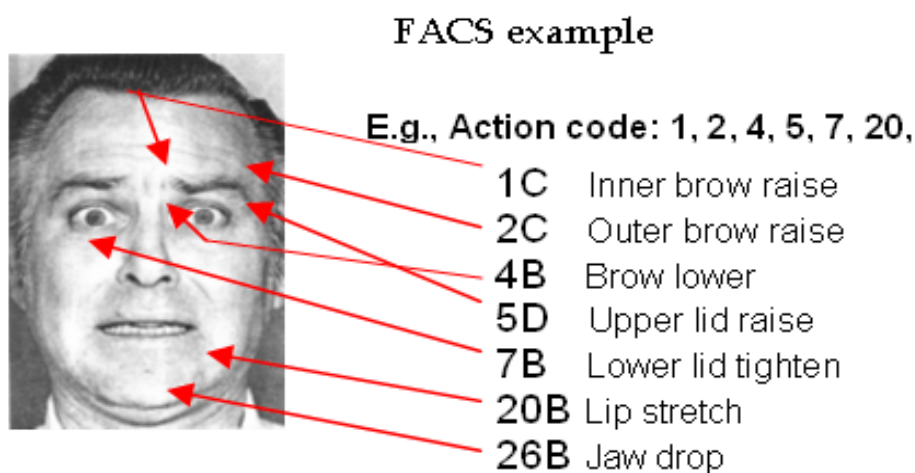

Рис. 1.1. Зразок аналізу виразів обличчя за допомогою системи кодування П. Екмана

Найменшу кількість емоцій виділяють двоє вчених. Перший – О.Х. Морер, що визначає базовими емоціями біль та задоволення. Другий вчений – Б. Уейнер визначив дещо схожі базові емоції: щастя, смуток. [1].

Всі інші висновки вчених можна звести до таблиці 1.1 [1]:

Таблиця 1.1

Фундаментальні емоції, що виділяються вченими-психологами

Автор	Базові емоції
Н. Фріжда	бажання; радість; гордість; подив; страждання; гнів; відраза; презирство; страх; стид

Дж. Грей	лють/жах; стурбованість; радість
В. Джеймс	страх; горе; любов; лють
В. МакДугалл	гнів; відраза; піднесений настрій (ейфорія); страх; пригніченість; емоція ніжності (чутка емоція); здивування
К. Отлі	гнів; відраза; страх/турбування; щастя; смуток
Дж. Панксепп	очікування; страх; лють; паніка
С.С. Томкінс	гнів; інтерес; презирство; відраза; нещастя; страх; радість; стид; подив
Дж.Б. Уатсон	страх; любов; лють

Досить цікавою є класифікація базових емоцій за Р. Плутчиком, широко відома як «колесо емоцій» (рис.1.2.).

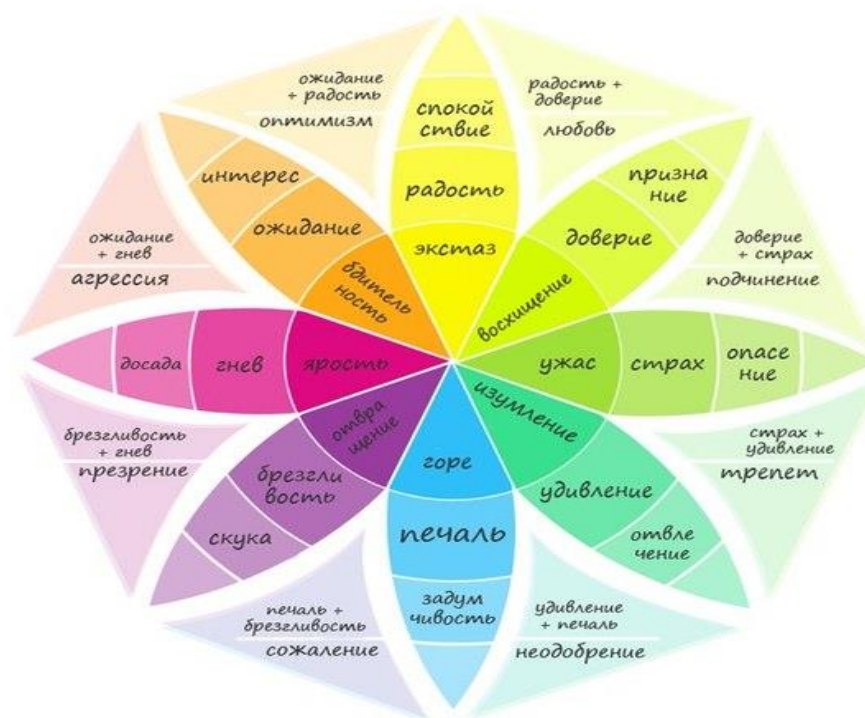

Рис. 1.2. «Колесо емоцій» за Плутчиком

Р. Плутчик розглядав емоції як засіб адаптації, що відіграє важливу роль у виживанні на всіх еволюційних рівнях. Так, для нього, кожна емоція була пов'язана з комплексом адаптивної поведінки [2]. Він виділяє вісім базових емоцій: радість, довіра, страх, подив, смуток, огида, гнів, очікування. Особливість його класифікації можна побачити на наведеному вище рис. 1.2.: хоча він і виділяє лише вісім емоцій, кожний елемент його «колеса» має різні рівні, що створюють великий спектр емоцій для аналізу. Також його графік ілюструє різноманітні зв'язки, що можуть виникнути між емоціями та створювати нові емоції. Варто зауважити, що Р. Плутчик є прихильником еволюційності емоцій, оскільки вони відіграють важливу роль для виживання, а також включають когнітивні та поведінкові елементи [35].

Вказується, що Р. Плутчик розвинув десять основних постулатів, на яких заснована його еволюційна теорія емоцій [35]:

1. Тварини та люди: тварини та люди усвідомлюють одні і ті ж базові емоції одним і тим же способом.
2. Історично еволюційні: емоції з'явилися у результаті еволюції.
3. Витання виживання: емоції розвинулися у часі, щоб збільшити шанси на виживання у певному середовищі.
4. Шаблони прототипів: не зважаючи на факт, що різним видам притаманні декілька типів емоцій, існують шаблони прототипів, або спільні елементи, які можна визначити науковим шляхом.
5. Основні емоції: достатньо невелика кількість прототипів, основних емоцій або базових емоцій існує у світі і може бути визначена.
6. Комбінації: всі інші емоції виникли у результаті змішування, або комбінації, базових емоцій.
7. Гіпотетичні утворення: вважається, що основні емоції – це гіпотетичні утворення, або ідеалізовані стани, які ми описуємо за їх практичними властивостями або характеристиками.

8. Протилежності: основні емоції з'єднані у пари полярних протилежностей.

9. Подібність: всі емоції мають різні рівні подібності одне щодо іншої.

10. Інтенсивність: кожна емоція може розходитися за інтенсивністю.

Найкраще відносини між емоціями даної класифікації візуально спостерігаються у «згорненій» тривимірній формі моделі (рис.1.3.):

Рис. 1.3. Тривимірна форма моделі емоцій Р. Плутчика

Так, вертикальний вектор відображає інтенсивність (чим вона вища і «темніша», тим сильніше вираження даної емоції), перехід «зліва-направо» – вектор подібності емоцій, а горизонтальна вісь «спереду-назад» характеризує полярність протилежних емоцій [4].

Отже, хоча кількість базових емоцій, яка надана Р. Плутчиком менша, ніж у К.Е. Ізарда або М.Б. Арнольд, для даної роботи у якості основи для визначення дієслів психоемоційного стану обирається саме класифікація Р. Плутчика та його модель «колеса емоцій», оскільки вона дає доступ до сумарно більшого числа психоемоційних станів, а також дозволяє прослідкувати взаємини між ними.

Роблячи загальний висновок про дану класифікацію, можна сказати, що вона вміщає вісім базових емоцій, позначених іменниками («joy, trust, fear, surprise, sadness, disgust, anger» та «anticipation»), послаблені та посилені рівні даних емоцій (так, наприклад, пара «terror» та «apprehension» для емоції «fear»), а також емоції, що є злиттям двох базових (так, поняття «love» є похідним від «joy» та «trust»).

Висновки до розділу 1

Щодо поняття «емоція», існує достатньо велика кількість визначень та два способи їх вираження: вербальний та невербальний. І хоча невербальний спосіб передачі інформації використовується частіше за перший, судячи з наявних наукових досліджень, вербальний спосіб вираження емоцій переважає над невербальним у ряді характеристик, зокрема «надійності, швидкості, прямоті, ступені відвертості і якості (силі) декодування одержувачем».

Довгий час вчені розходилися у вирішенні питання чи повинна лінгвістика займатися емоційними складовими. Частина з них вважала, що домінантою у мові є когнітивна функція, і тому вони виключали вивчення емоційного компоненту з досліджень мови (К. Бюлер, Е. Сепір, Г. Гійом). Інша група вчених (Ш. Баллі, ван Гіннекен, М. Бреаль) вираження емоцій вважали центральною функцією мови. У останній же час лінгвістика вивчає мову у тісному зв'язку з її носієм, тобто з людиною.

Водночас, великою проблемою залишається питання класифікації та структурування емоцій, як глибоко суб'єктивного елементу життя людини. Провідні вчені упродовж років виводили декілька класифікацій базових емоцій, що притаманні всім людям. Так, К.Е. Ізард виділяв десять основних емоцій, Р. Плутчик – вісім, М.Б. Арнольд – одинадцять, О.Х. Морер та Б. Уейнер – по дві базові емоції тощо.

Дані перепони та розходження зумовили наступні особливості вивчення та аналізу дієслів та словесних об'єднань, що стосуються психоемоційного стану:

– відсутність конкретного поділу одиниць даного напрямку на групи або категорії;

– переважна описовість робіт, що стосуються дослідження об'єктів лише однієї мови;

– відсутність історичного підходу до вивчення слів психоемоційного стану;

– вивчення дієслів без урахування їх зв'язку з іншими частинами мови.

На основі даних висновків можна виділити таке спрямування магістерської роботи: розгляд дієслів та основних словесних об'єднань психоемоційного стану у їх історичному контексті та розвиток одиниць в межах словесної сім'ї («word family»), які водночас будуть стосуватися виділених психоемоційних станів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЄСЛІВ ТА СЛОВЕСНИХ СІМЕЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ

2.1. Визначення основних емоцій для розгляду та формулювання гіпотез

Завдяки класифікації Роберта Плутчика, всього маємо 32 положення (рис.2.1), що стосуються вираження емоційного стану людини: ecstasy, joy, serenity; admiration, trust, acceptance, terror, fear, apprehension; amazement, surprise, distraction, grief, sadness, pensiveness; loathing, disgust, boredom; rage, anger, annoyance; vigilance, anticipation, interest; love, submission, awe, disapproval, remorse, contempt, aggressiveness, optimism.

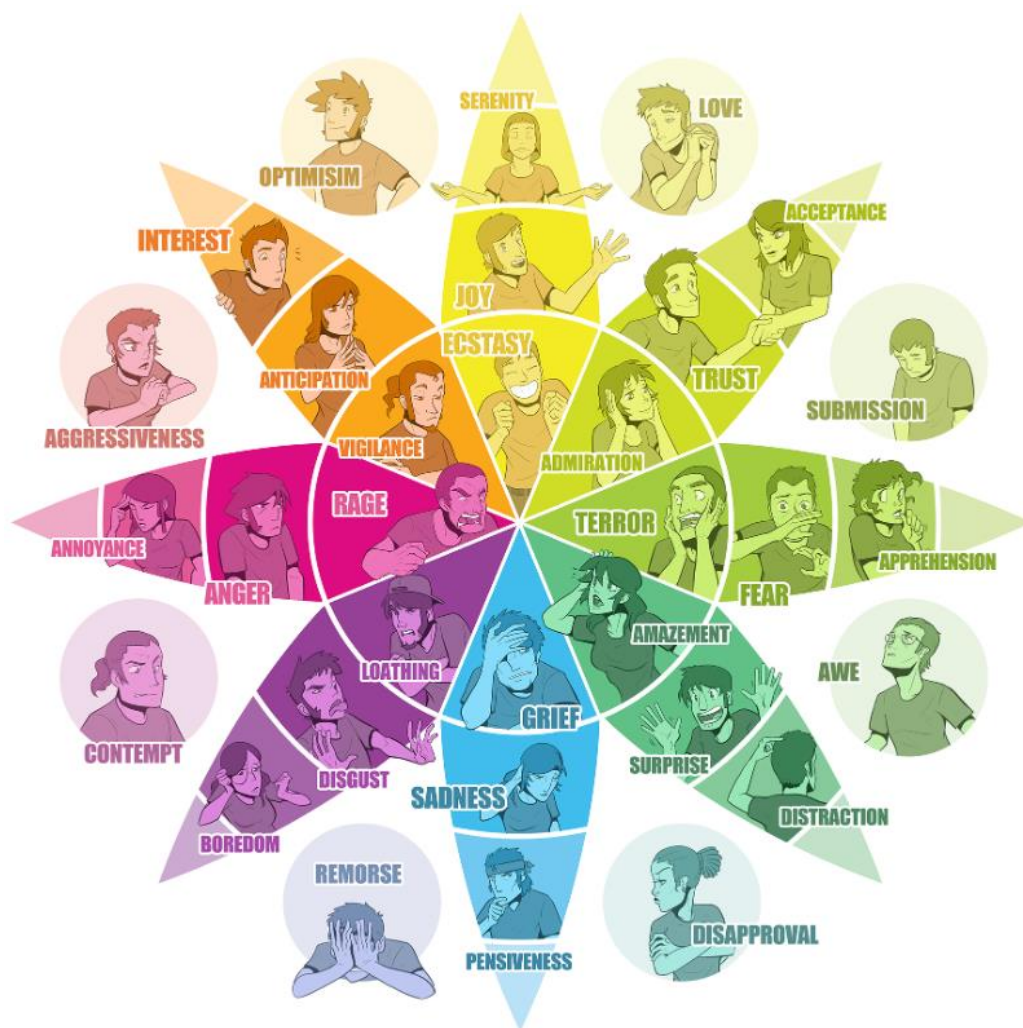

Рис. 2.1. 32 елементи «колеса емоцій» Роберта Плутчика

Визначення дієслів, що позначають психоемоційні стани, відбувається шляхом пошуку сімейств для кожного слова. Аналіз етимологічних словників дозволяє побудувати узагальнені діаграми (так звані, spidergrams), у яких показаний історичний зв'язок між походженням слів, що стосується згаданих вище емоцій. У наданих діаграмах висвітлюється наступна інформація:

- найбільш загальноживані іменники, дієслова, прикметники та прислівники, що стосуються даного сімейства;
- приблизний час першого використання даного слова у контексті, що є звичним для нас;
- способи творення даних слів (за допомогою префіксів, суфіксів, переходом від однієї частини мови до іншої тощо).

Побудова кожної діаграми буде відбуватися наступним чином:

- обирається дієслово (або іменник), що стосується певного психоемоційного стану;
- за допомогою етимологічних словників знаходяться найбільш поширені члени даного сімейства, що стосуються «базового» дієслова, іменника або прикметника;
- кожен елемент даного сімейства поєднується між собою зв'язками: напрям стрілки вказує на те, від якого слова відбувається розвиток подальших елементів (вздовж стрілки також можуть бути вказані способи творення даного слова); елементи, пов'язані між собою пунктирними лініями, виникли майже одночасно і не можна з впевненістю сказати, яке слово є первинним, а яке – похідним; відсутність зв'язків між словами показує, що етимологічний словник не дає конкретного історичного походження даних слів одне від одного;
- під кожним елементом схеми вказано дату його ймовірного першого вживання у якості слова з даним семантичним змістом.

Спробуємо виділити наступні гіпотези, які підтвердяться або будуть спростовані протягом аналізу діаграм:

Гіпотеза 1: дієслова, що позначають психоемоційний стан з'явилися раніше, ніж відповідні іменники. Дану гіпотезу можна висунути завдяки тому, що емоції є станом людини, тобто абстрактним поняттям, яке кожна особа переживає у тій або іншій мірі під час тих або інших обставин. Крім того, звертаючи увагу на сучасну тенденцію до вербалізації мовлення, коли іменники перетворюються на дієслова для більшого спрощення опису певних подій, можна уявити, що і на початку свого виникнення дієслова займали переважне положення у мовленні.

Гіпотеза 2: дієслова, що використовуються у мовленні часто, співпадають за своїм написанням та звучанням з відповідними іменниками, а ті, які позначають емоції більш пізні та рідкі – є складеними. Дану гіпотезу можна висунути завдяки прагненню мовлення до спрощення. І тому емоції, що виникали на початку і пояснювали загальноживані і загально зрозумілі поняття, можуть співпадати з іменниками. Аналогічно, поняття, які мали рідше вживання, або виникли нещодавно, не мають подібної простої побудови.

З урахуванням попередніх двох гіпотез також можна виділити **Гіпотезу 3:** більш загальноживані поняття містять більше словесне сімейство, ніж психоемоційні стани, що виражають більш специфічні емоції.

Дані, отримані на основі вилучення дієслів руху з різних лексикографічних джерел: Online dictionary ABBYY Lingvo 12 [32], Online Etymology Dictionary [33], The Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English [34]; The Concise Oxford Dictionary of Current English [36], The Oxford Dictionary of Current English [37].

2.2. Аналіз дієслів та словесних сімейств обраних емоцій

Почнемо аналіз колеса емоції з «жовтої пелюстки» колеса емоцій, яка стосується радості (рис. 2.2, 2.3, 2.4) [35].

Розглянемо побудову однієї діаграми більш конкретно. Так, іменник «joy» виникає приблизно у 1200 ст. Етимологічний словник не дає вичерпної інформації про дієслово «to joy», тому можна припустити, що два елементи виникають одночасно. Також це може пояснюватися частотою вживання даного сімейства – воно сформувалося у більшій своїй частині до 1400 років. Слово «joy» французького походження, і можна спостерігати, що приблизно через століття шляхом структурної зміни з'являється дієслово «to rejoice». У кінці 14 ст. префіксальним методом утворюються ще два дієслова – «to overjoy» і «to enjoy». З останнього суфіксальним методом формуються іменник «enjoyment» і прикметник «enjoyable». Також можна побачити, що упродовж середини 13 – середини 14 століть з іменника суфіксальним методом утворено три прикметники: «joyless, joyous, joyful». Вказаний аналіз зображено на рис. 2.2 та в хронологічній таблиці під рисунком.

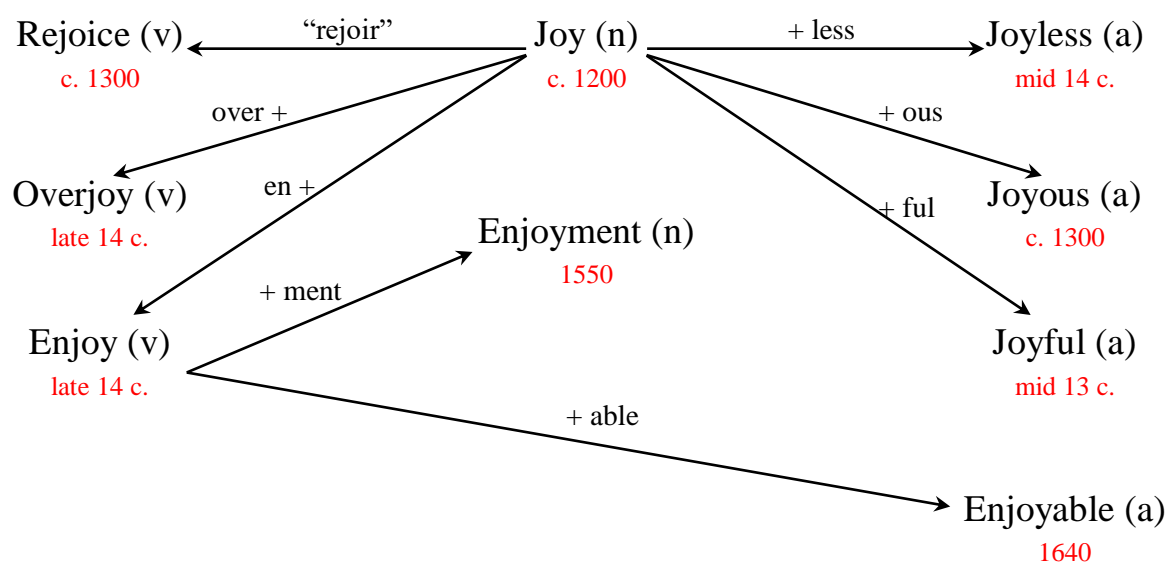

Рис. 2.2. Сімейство слів емоції «joy»

Nouns		Verbs		Adjectives	
joy	c. 1200	rejoice	1300	joyous	c. 1300
enjoyment	1550	overjoy	14 century	joyful	mid 13 c.
		enjoy	14 century	joyless	mid 14 c.
				enjoyable	1640

З представленої хронологічної таблиці видно, що однокореневі слова походять від іменника *joy*, який виник на початку тринадцятого століття. Можливо завдяки тому, що сімейство позначає вельми поширену емоцію, воно є одним з найпоширеніших серед об'єднань слів, що аналізуються. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (*-full*, *-less*, *-ous*, *-able*), так і непродуктивні (*-ice*).

Розвиток словесної сім'ї розпочався із запозичення *joie* з давньофранцузької, це слово замінило давньоанглійське *brucan* [33] та протягом п'яти століть розвинуло розгалужену мовну сім'ю.

Наступне об'єднання розпочалося із запозичення *estaise* з давньофранцузької, це слово не мало аналогів в давньоанглійській [33]:

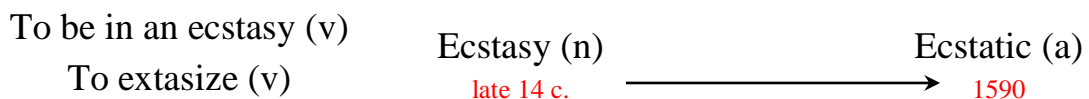

Рис. 2.3. Сімейство слів емоції «ecstasy»

Noun		Adjective		Verb	
ecstasy	late 14 c.	ecstatic	1590	to extasize	circa 1900

Наведена на рис. 2.3. схема психоемоційного стану крайнього відчуття радості та задоволення є досить простою, порівняно з простим станом радості. Так, саме поняття «ecstasy» з'явилося вже у період завершення формування основного сімейства стану «joy» і не є поширеним у мовленні. Тому до 20 століття замість дієслівної форми використовувалося словосполучення *to be in an ecstasy*, ця дієслівна форма для нього є складеною та не містить інформації про час свого виникнення. Проте в двадцятому столітті, коли популярною формою словотвору стал зворотній словотвір, виникла лексема *to extasize*, яка

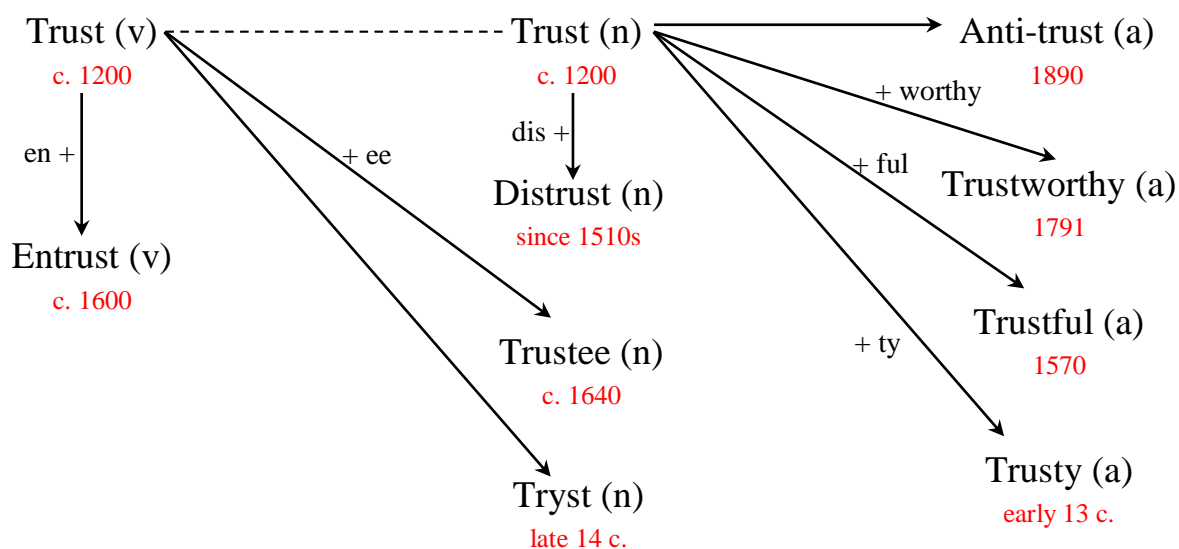

Рис. 2.5. Сімейство слів емоції «trust»

Verbs		Nouns		Adjectives	
trust	c. 1200	trust	c. 1200	trusty	early 13 c.
mistrust	late 14 c.	mistrust	late 14 c.	trustful	1570
entrust	c. 1600	distrust	since 1510	trustworthy	1791
		trustee	c. 1640	anti-trust	1890

Даний психоемоційний стан також виник як один з найперших, ще на початку 13 століття. Одиницю було запозичено із давньонорвезької [33].

Майже одночасне виникнення іменника та дієслова не дає змоги визначити, яка частина мови була першою. Проте з огляду на діаграму підтверджується друга гіпотеза – форми дієслів (*to trust, to mistrust*) та іменників емоційного стану (*trust, mistrust*), пояснення яких виникло давно та має частий вжиток, співпадають.

Сім'я є розгалуженою і містить достатню кількість іменників, прикметників та дієслів. Завершення формування основних елементів сім'ї також здійснилося раніше 1550 року [33].

Дієслова творяться переважно префіксальним способом, але від кореневого дієслова, а не від іменника. Цікавою особливістю є те, що між виникненням кожного з дієслів є майже два століття і спочатку з'явилося

негативне поняття «to mistrust», а вже після нього – «to entrust», застарілою формою якого є «to intrust».

Можливо завдяки тому, що сімейство позначає вельми поширене для англословних країн поняття та емоцію, воно є одним з найпоширеніших серед об'єднань слів, що аналізуються. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (-*ee*, -*y*, *mis-*, *dis-*, *anti-*), так і непродуктивний суфікс (-*worthy*).

Наступне об'єднання розпочалося із запозичення *admirer* з давньофранцузької, і спочатку використовувалося для позначення подиву [33]:

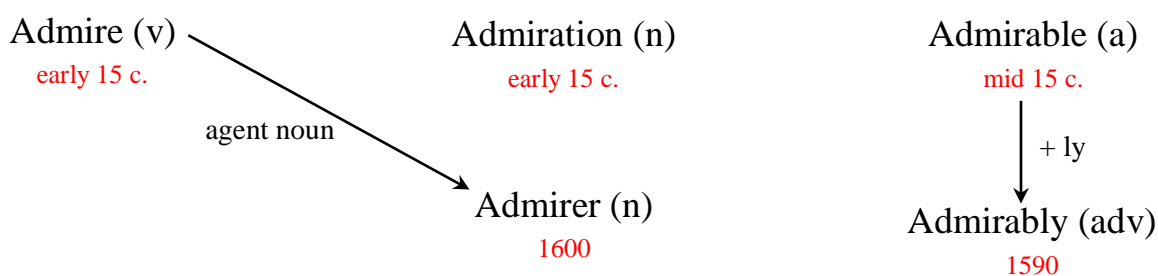

Рис. 2.6. Сімейство слів емоції «admiration»

Verbs		Nouns		Adjectives	
admire	early 15c	admiration	early 15c	admirable	mid 15c
		admirer	1600	admirably	1590

Поняття, що пояснює посилений стан довіри виникло у часовому просторі вже після недовіри, і, знову, у даному контексті важко сказати, що було раніше – дієслово чи іменник. Водночас, дана сім'я є досить поширеною, форми досить близькі і наявний навіть прислівник, чого у попередніх сімействах ще не було. Крім того, особливістю даного сімейства є близький час створення всіх елементів, що стосуються даного психоемоційного стану. Для утворення нових слів були задіяні тільки продуктивні суфікси іменників (-*tion*, -*er*), прикметників (-*able*) та прислівників (-*ly*).

Це об'єднання розпочалося із запозичення *accepter* з давньофранцузької, і спочатку використовувалося для позначення чогось, що можна отримати без зусиль [33]:

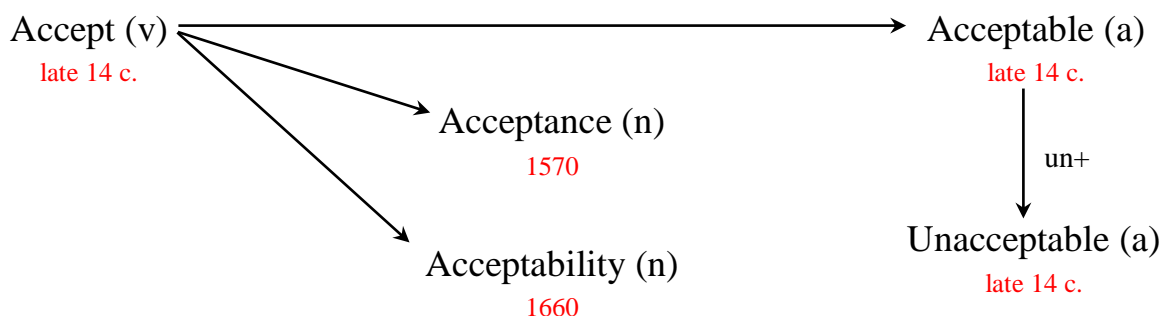

Рис. 2.7. Сімейство слів емоції «acceptance»

Verbs		Adjectives		Nouns	
accept	late 14c	acceptable	late 14c	acceptance	1570
		unacceptable	late 14c	acceptability	1660

У даному випадку підтверджується наша найперша гіпотеза, оскільки дієслово *to accept* з'явилося раніше відповідного йому іменника. Крім того, дане дієслово є основою для створення всього сімейства психоемоційного стану. Цікавим є також те, що прикметники з'явилися в мові раніше за іменники, до є досить нетиповим для об'єднань слів психоемоційного стану.

Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (- *able*, - *ity*), так і непродуктивні (- *ance*).

Також, більша частота вживання, ніж поняття «serenity», зумовила просту структуру всіх елементів вказаного сімейства.

Третій елемент розгляду сім'ї психоемоційного стану – страх (рис. 2.8, 2.9, 2.10).

Це об'єднання розпочалося із питомо англійської лексеми *færan*, лексема зберіглася в багатьох германських мовах до цього часу [33]. Протягом чотирьох століть було утворено розгалужене об'єднання слів:

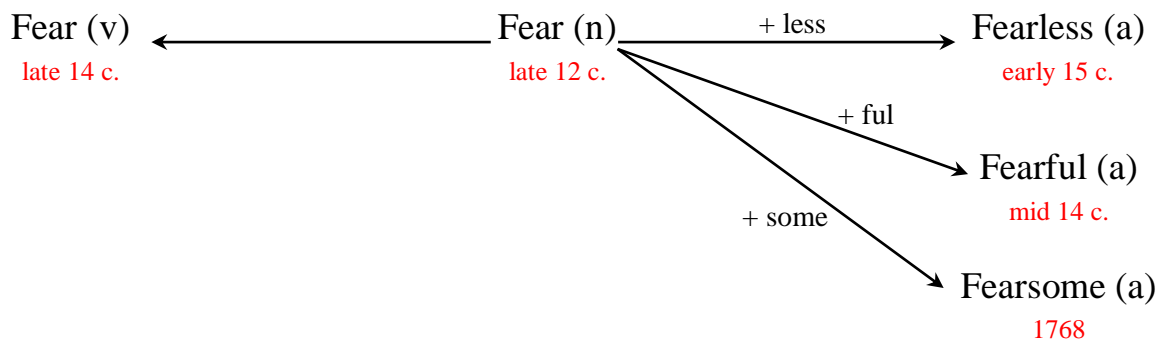

Рис. 2.8. Сімейство слів емоції «fear»

Noun		Verb		Adjectives	
fear	late 12c	fear	late 14c	fearful	mid 14c
				fearless	early 15c
				fearsome	1768

На превеликий подив, дане сімейство є не дуже поширеним, хоча й виникло у переважній своїй частині до 1500 року [33]. Основою є іменник, від якого майже через два століття утворилося дієслово для позначення відповідного стану.

З представленої хронологічної таблиці видно, що однокореневі слова походять від іменника *fear*, який виник в кінці дванадцятого століття. Нетиповим є те, що між виникненням іменника та дієслова, які мають спільну форму, пройшло майже два століття. На сьогодні, хоча сімейство позначає вельми поширену емоцію, воно є середнім за обсягом серед об'єднань слів, що аналізуються. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (*-full*, *-less*), так і непродуктивні (*-some*).

А от крайнє посилене значення жаху набуло набагато більшого поширення у мовленні. Хоча воно і з'явилося набагато пізніше за поняття психоемоційного стану страху, сімейство містить поширену кількість частин мови – іменники, дієслова, прикметники та прислівник.

Це об'єднання розпочалося із запозичення *terrible* з давньофранцузької, і спочатку використовувалося для позначення того, що лякає людину [33]:

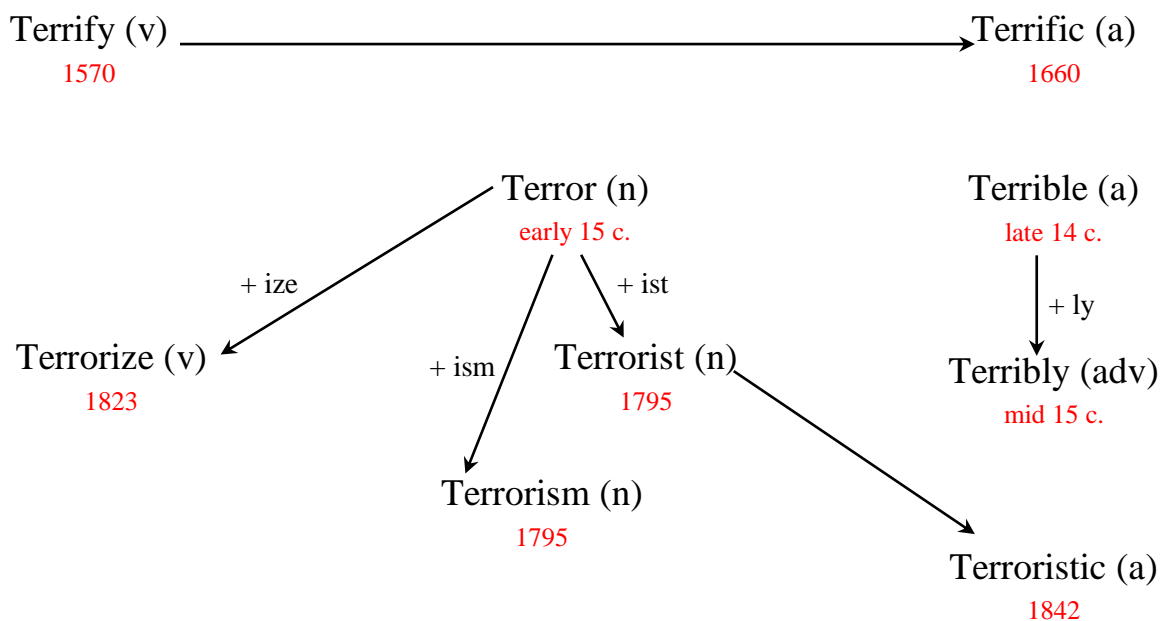

Рис. 2.9. Сімейство слів емоції «terror»

Adjective		Adverbs		Verbs		Nouns	
terrible	late 14c	terribly	mid 15c	terrify	1570	terror	early 15c
terrific	1660			terrorize	1823	terrorism	1795
terroristic	1842					terrorist	1795

Діахронічний розвиток цього об'єднання слів є дуже нетиповим, як видно із хронологічної таблиці. Спочатку з'явився прикметник (*terrible*), потім від нього утворився прислівник за допомогою продуктивного афіксу *-ly*, і лише потім з'явився іменник. Дієслово «to terrify» розвинулося, скоріше всього, з іменника, оскільки у часовому просторі знаходиться пізніше останнього.

Творення дієслів переважно суфіксальне, на відміну від попередньо розглянутих прикладів. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (*-ly*, *-ism*, *-ist*), так і непродуктивні (*-fy*).

Наступне об'єднання розпочалося із запозичення *apprehendere* з латини, і спочатку використовувалося для позначення то, що можна схопити [33]:

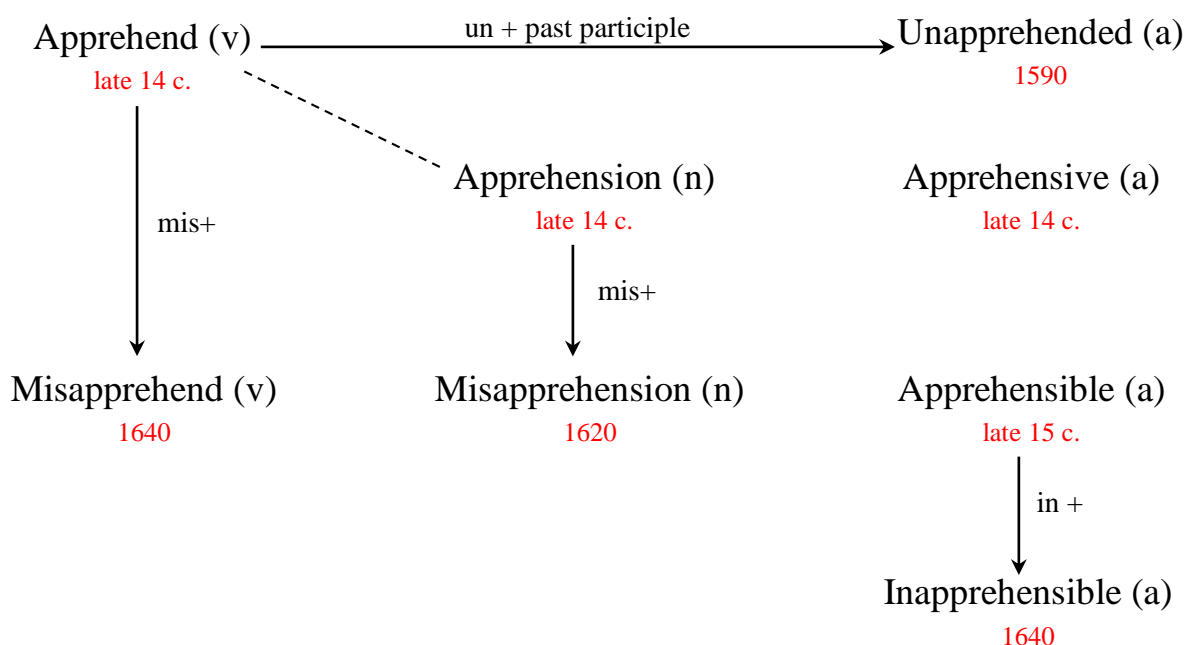

Рис. 2.10. Сімейство слів емоції «apprehension»

Verbs		Nouns		Adjectives	
apprehend	late 14c	apprehension	late 14c	apprehensive	late 14c
misapprehend	1640	misapprehension	1620	apprehensible	late 15c
				unapprehended	1590
				inapprehensible	1640

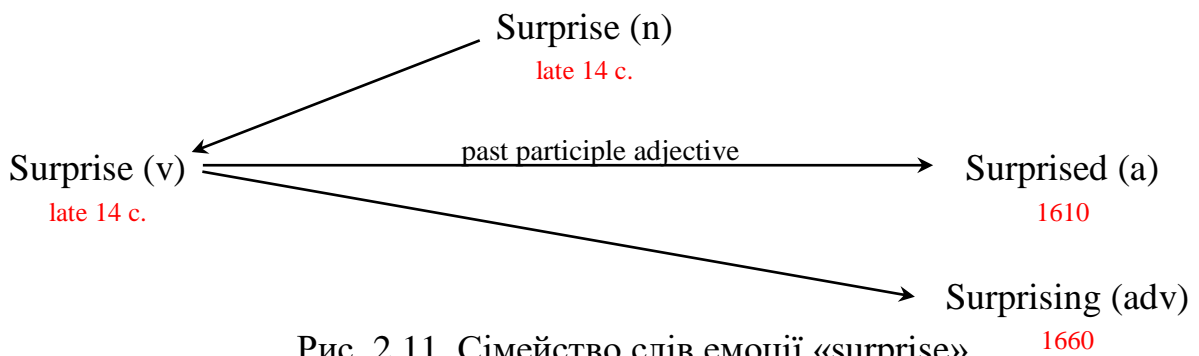
«Побоювання» також з'явилося приблизно на одному часовому інтервалі з дієсловом «to fear», і визначити передування дієслова чи іменника не виявляється можливим у даному контексті. Даний психоемоційний стан також більш поширений за своєю структурою, ніж базова емоція, хоча зв'язки між словами є слабшими та не настільки структурованими, ніж у стані «страху».

Нааявні слова також творяться переважно суфіксально. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (*-full*, *-less*), так і непродуктивні (*-some*).

З наведених вище діаграм видно, що дані психоемоційні стани є більш поширеними та зрозумілими. Крім того, більша їх частина оформилася

приблизно у 14-15 століттях, отже до нашого часу вони пройшли довгий час вживання, що справляє певний вплив на їх структурну побудову [33].

Наступною з розглянутих емоцій є подив (рис. 2.11, 2.12, 2.13). Перше словесне об'єднання цієї «пелюстки» розпочалося із запозичення *sorprendre* з давньофранцузької, і спочатку використовувалося для позначення того, що можна схопити, захватити [33]:

Verb		Noun		Adjectives	
surprise	late 14c	surprise	late 14c	surprised	1610
				surprising	1660

На відміну від поширеного, здавалося б, вживання, даний психоемоційний стан є досить бідним у своєму сімействі, хоча і має чіткі логічні зв'язки. Важливо, що необхідно підкреслити – одночасне виникнення іменника та дієслова, і їх спільні форми написання та вимови.

Цікавим є момент, що прикметники для даного стану утворилися через набагато більший проміжок часу, ніж іменник та дієслово, що позначають цю емоцію. Для утворення нових слів були задіяні продуктивні афікси (-ing, -ed).

Це об'єднання розпочалося із питомо англійської лексеми *amased*, лексема зберіглася в багатьох германських мовах до цього часу [33].

Протягом чотирьох століть було утворено розгалужене об'єднання слів:

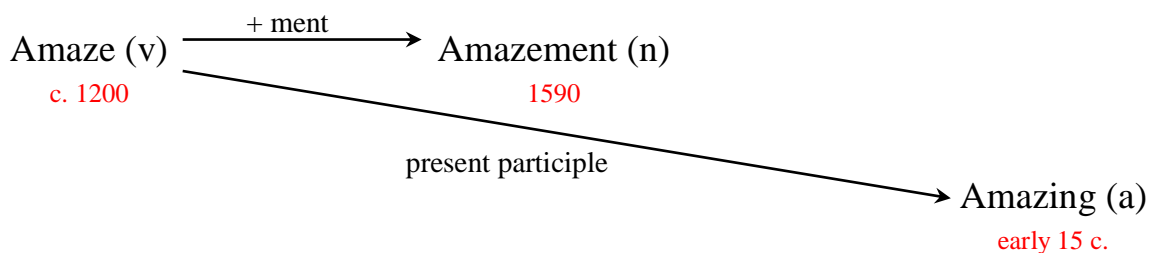

Рис. 2.12. Сімейство слів емоції «amazement»

Verb		Adjective		Noun	
amaze	c. 1200	amaz ing	early 15c.	amaz ement	1590

Як вже було зазначено вище, лексема є питома англійською, дієслово утворилося за зворотнім словотвором. Інші наявні в об'єднанні слова творяться переважно суфіксально. Для утворення нових слів були задіяні продуктивні афікси (-*ing*, -*ment*).

Аналогічна ситуація спостерігається і у посиленого стану цікавості – «здивування». Сімейство не дуже поширене, і має великі проміжки часу між виникненням своїх елементів. Однак час виникнення та часте вживання зумовили простоту конструкції даного сімейства.

Наступне об'єднання розпочалося із запозичення *distractus* з латини, і спочатку використовувалося для позначення того, що перемикає увагу з одного на інше [33]:

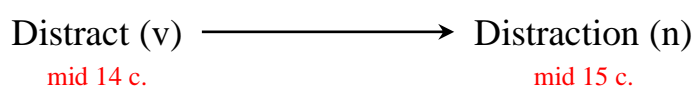

Рис. 2.13. Сімейство слів емоції «distraction»

Verb		Noun		Adjectives	
distract	mid 14c	distract ion	mid 15c	distract ing	18c
				distract ed	18c

Ще менш поширена ситуація у крайнього найслабшого прояву емоції, що розглядається. Так, відомо, що основою для даного сімейства служить дієслово, що є простим за своєю структурою. Інші наявні в об'єднанні слова

творюються переважно префіксально. Для утворення нових слів були задіяні продуктивні афікси (-ing, -ment).

З наведених прикладів бачимо, що сімейство емоцій здивування було побудовано переважно на основі дієслів, які позначали певний стан людини, а лише потім до них додавалися абстрактні поняття, виражені іншими частинами мови.

Наступним розглядається сімейство смутку (рис. 2.14, 2.15, 2.16). Перше словесне об'єднання цієї «пелюстки» розпочалося із *sæd*, лексема зберіглася в багатьох германських мовах до цього часу [33].

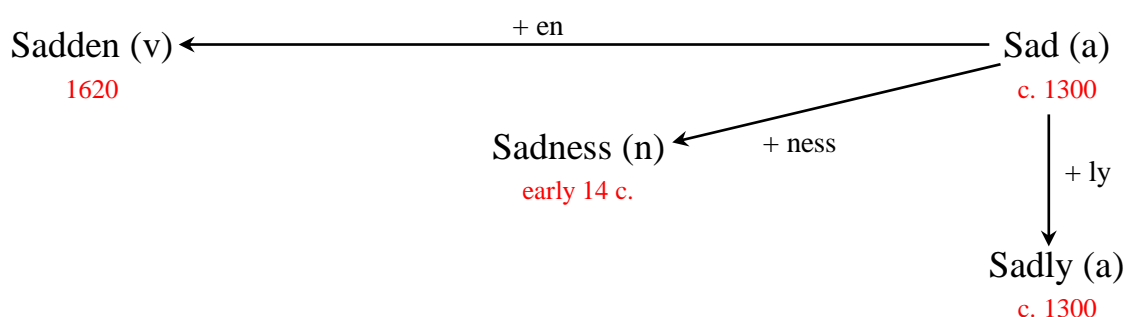

Рис. 2.14. Сімейство слів емоції «sadness»

Verb		Noun		Adjective		Adverb	
sadden	1620	sadness	early 14c	sad	c.1300	sadly	c.1300

Якщо вірити етимологічним словникам, спочатку виник прикметник, що позначав психоемоційний стан журби. Пізніше з'явилися відповідні іменник та дієслово.

Варто зауважити, що дієслово «to sadden» використовується у мовленні досить рідко, набагато частіше ми можемо спостерігати складені фрази «to be sad», або «to make somebody sad». Даний факт також є підтвердженням нашої гіпотези про те, що чим пізніше виникло слово, тим менше воно співпадає з відповідним іменником. Інші наявні в об'єднанні слова творяться переважно суфіксально. Для утворення нових слів були задіяні продуктивні афікси (-ness, -ly).

Наступне об'єднання розпочалося із запозичення *grever* з давньофранцузької, і спочатку використовувалося для позначення того, що викликає пригнічення [33]:

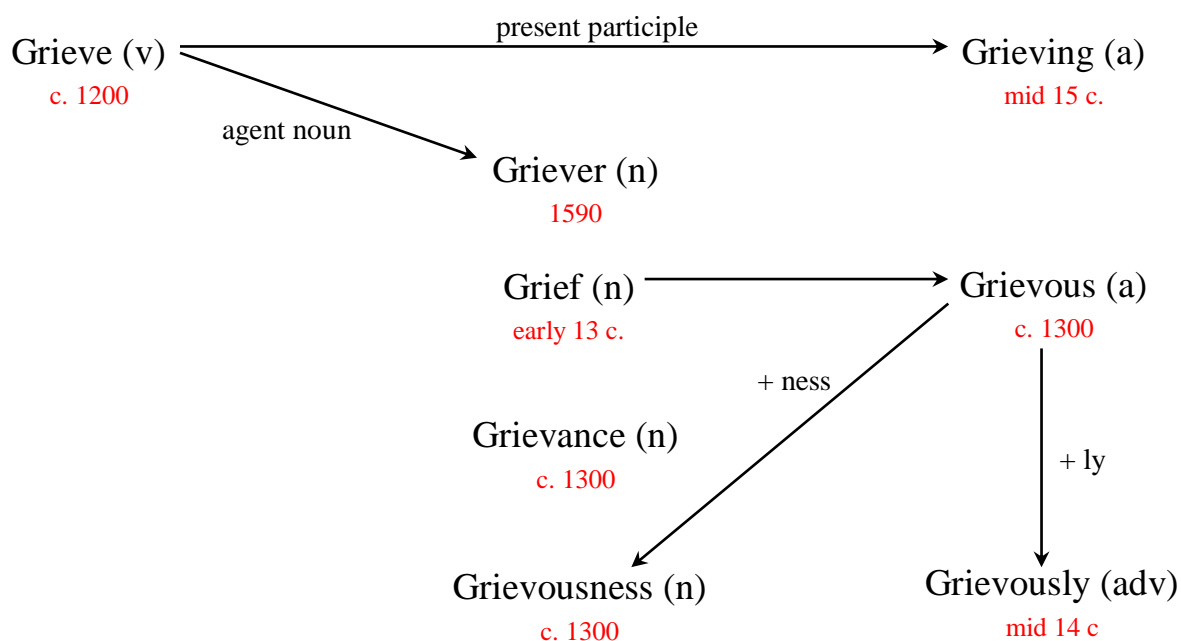

Рис. 2.15. Сімейство слів емоції «grief»

Verb		Nouns		Adjectives		Adverb	
grieve	c.1200	grief	1300	grievous	c. 1300	grievously	mid 14c
		grivence	c.1300	grieving	mid 15c		
		grievousness	c.1300				
		griever	1590				

Як вже було зазначено вище, лексема є питомо французькою, наявні в об'єднанні слова творяться переважно суфіксально. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (-er, -ing, -ous, -ly, -ness), так і непродуктивні (-ance).

Мабуть, один з найрідших випадків, коли дієслово на посилену емоцію з'явилося раніше за базову. Хоча важко сказати, що виникло раніше – дієслово чи іменник, виникнення основи у 12-13 століттях зумовило простоту побудови всіх елементів даного словесного сімейства [33].

To grow pensive (v) Pensive (n) Pensive (a)
late 14 c.

Рис. 2.16. Сімейство слів емоції «pensive»

Verb		Noun		Adjective	
to grow pensive		pensive ^{ness}		pensive	late 14c

Зовсім іншою є справа з сімейством емоції на позначення «замисленості». Основою для сімейства, вірогідніше всього був прикметник. Об'єднання розпочалося із запозичення *pensif* з французької, і спочатку використовувалося для позначення того, що вимагало осмислення, через майже медитативний стан [33]:

Також, варто зауважити, що дане слово не набуло широкого поширення та використання у повсякденному спілкуванні, тому і побудова дієслова на позначення даного психоемоційного стану є складнішою, ніж у попередніх випадках.

Розглянемо емоції, що стосуються огиди (рис. 2.17, 2.18, 2.19)

Disgust (v) ← Disgust (n)
c. 1600 1590

Рис. 2.17. Сімейство слів емоції «disgust»

Verb		Noun			
disgust	c.1600	disgust	1590		

Дане сімейство можна вважати виключенням з правила, яке поступово починає підтверджувати наші гіпотези. Так, виникнення у досить пізній час, при своїй невеликій вживаності та походження від іменника, дієслово має просту структуру своєї побудови. Лексема *desgoust* є питомо французькою [33], наявні в об'єднанні слова творяться зворотнім словотвором.

Це об'єднання розпочалося із шотландської лексеми *loath*, лексема зберіглася в мовах Великої Британії до цього часу [33]:

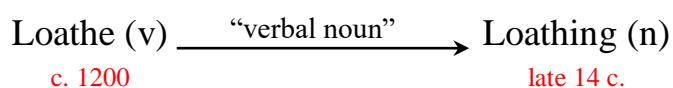

Рис. 2.18. Сімейство слів емоції «loathing»

Verb		Noun		Adjective	
loath	c. 1200	loathing	late 14c		

Дане сімейство, навпаки, підтверджує нашу теорію. Навіть не зважаючи на рідке використання дієслова «to loathe», що виникло ще у 12 столітті [33], воно було основою для створення іменника, а також залишило просту форму при використанні у мовленні.

Наступне об'єднання розпочалося із питомо англійської лексеми *bore*, лексема зберіглася в багатьох германських мовах до цього часу [33].

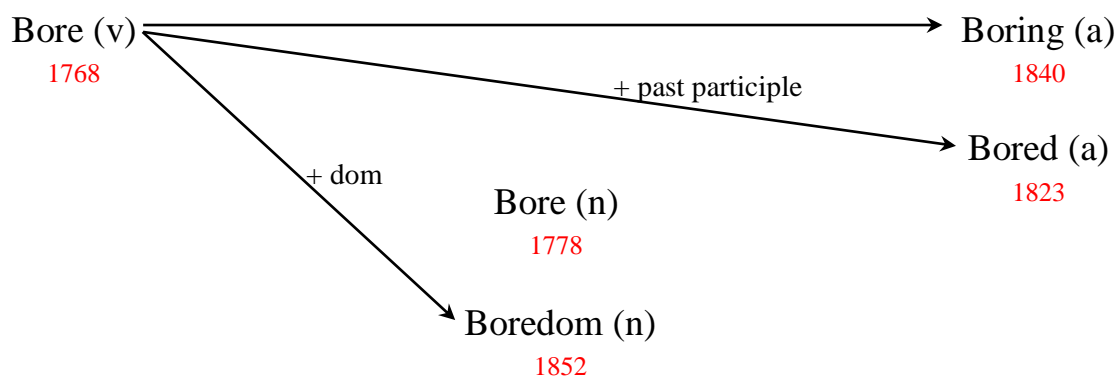

Рис. 2.19. Сімейство слів емоції «boredom»

Verb		Nouns		Adjectives	
bore	1768	bore	1778	boring	1840
		boredom	1852	bored	1833

Дане сімейство також є частково виключенням з правил. Воно підтверджує нашу гіпотезу щодо виникнення групи слів від дієслова. Проте

розходиться з нашою ідеєю, що форми слова співпадають, якщо вони вказують на старі та відомі поняття. Так, дієслово, що виникло після 1700 року могло б, згідно з нашою гіпотезою, мати складну структуру [33]. Можливо його співпадіння з іменником зумовлене тим, що спочатку виникло саме дієслово, а не іменник чи прикметник, як у попередніх випадках.

Наявні в об'єднанні слова творяться переважно суфіксально. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (-*ed*, -*ing*), так і непродуктивні (-*dom*).

Розглянемо емоції, що стосуються гніву (рис. 2.20, 2.21, 2.22)

Даний психоемоційний стан також виник як один з найперших, ще на початку 13 століття. Одиницю було запозичено із давньонорвезької *angra* [33].

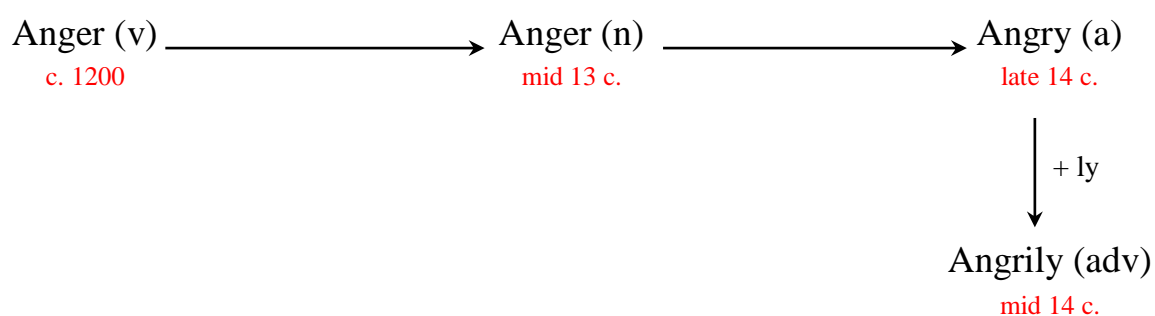

Рис. 2.20. Сімейство слів емоції «anger»

Verbs		Noun		Adjective		Adverb	
anger	c. 1200	anger	mid 13c	angry	late 14c	angrily	mid 14c

Як видно, гнів та лють були відомі людям з давніх часів. Причому, спочатку вони визначили даний стан, а потім вже описали емоцію. Проте дана особливість підтверджує гіпотезу щодо спільної форми для іменників та дієслів, що позначають загальноживані поняття.

Наявні в об'єднанні слова творяться переважно суфіксально. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (-*ly*), так і непродуктивні (-*y*).

Наступне об'єднання розпочалося із питомо французької лексеми *raige*, і позначала стан, близький до психозу [33].

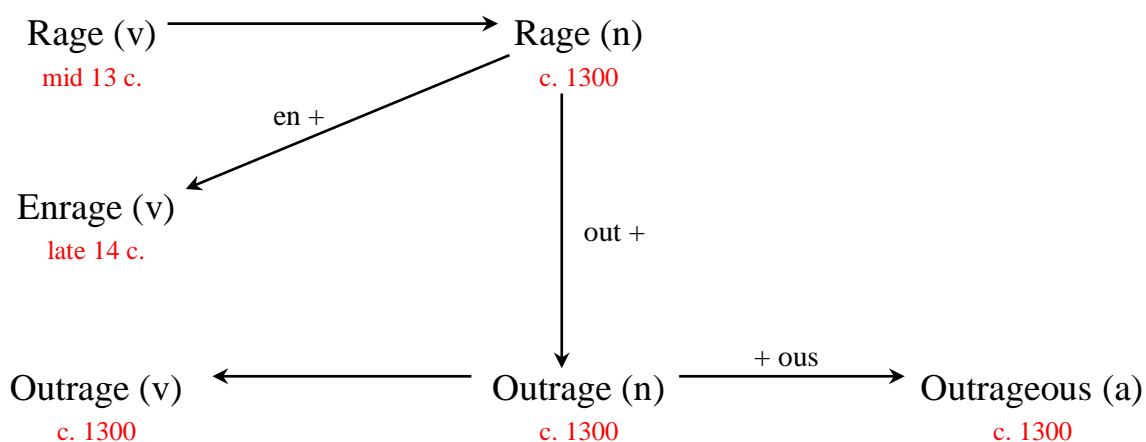

Рис. 2.21. Сімейство слів емоції «rage»

Verbs		Nouns		Adjective	
outrage	c.1300	outrage	c.1300	outrageous	c.1300
rage	mid 13c	rage	c.1300		
enrage	late 14c				

На сьогодні, хоча сімейство позначає вельми поширену емоцію, воно є середнім за обсягом серед об'єднань слів, що аналізуються. Дієслова також створені переважно префіксальним способом. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (*out-*, *-ous*), так і непродуктивні (*en-*). Подібна ситуація спостерігається і для крайнього вираження «шаленої люті». Спочатку виникло дієслово, яке послужило основою для створення всієї сім'ї. Дана група слів розвивалася приблизно у один і той же час.

Наступне об'єднання розпочалося із питомо французької лексеми *anoien*, *annuïen* і позначала стан роздратування [33].

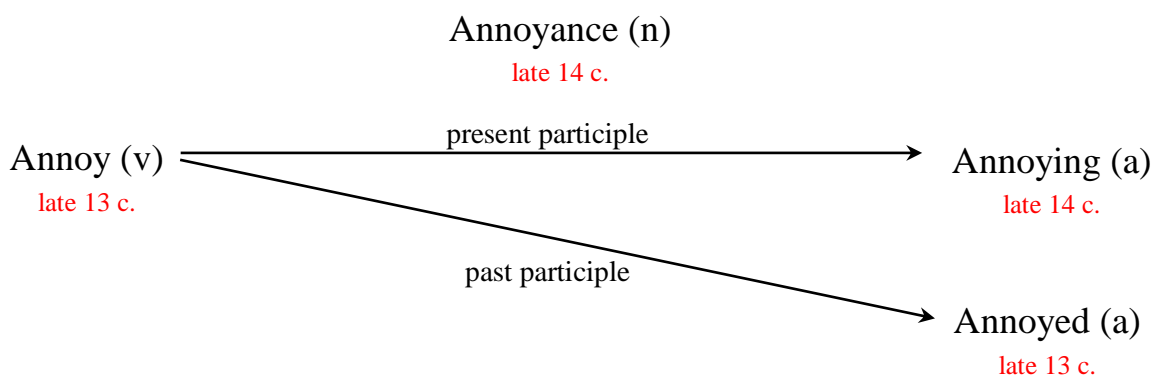

Рис. 2.22. Сімейство слів емоції «annoyance»

Verb		Noun		Adjectives	
annoy	late 13c	annoyance	late 14c	annoying	late 14c
				annoyed	late 13c

Сімейство слів, що виражають крайній легкий стан люті – роздратування – також розвивається з дієслова. Невелике, але структуроване сімейство, виникло у 13-14 столітті і тому також не має складних форм у своїх елементах [33]. Слова створені переважно суфіксальним способом. Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (-ing, -ed), так і непродуктивні (-ance).

Останніми розглядаються три стани, що стосуються очікування (рис. 2.23, 2.24, 2.25).

Об'єднання розпочалося із питомо французької лексеми *anticipate* і позначала стан очікування [33].

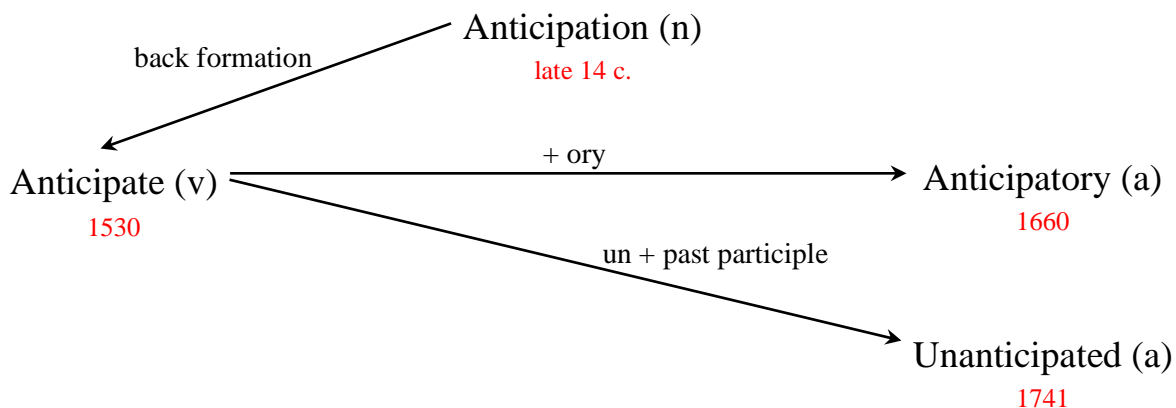

Рис. 2.23. Сімейство слів емоції «anticipation»

Noun		Verbs		Adjectives	
anticipation	late 14c	anticipate	1530	anticipatory	1660
				unanticipated	1741

Розвиток даного сімейства відбувався від іменника. Шляхом зворотного словотвору через великий проміжок часу було отримане дієслово на позначення психоемоційного стану, з якого потім розвинулися прикметники.

Для утворення нових слів були задіяні як продуктивні афікси (-ion, -ed), так і непродуктивні (-ory).

Наступне об'єднання розпочалося із питомо французької лексеми *vigilante* і позначала стан обережності [33].

To be vigilant (v)	Vigilance (n) 1560	Vigilant (a) late 15 c.
-----------------------	-----------------------	----------------------------

Рис. 2.24. Сімейство слів емоції «vigilance»

Adjective		Noun		Verb	
vigilant	late 15c	vigilance	1560	to be vigilant	

Як видно з хронологічної таблиці, основою для даного сімейства знову служив прикметник, з якого, скоріше за все, через деякий час виник іменник. Пізній час створення, а також базис, покладений на прикметник, зумовили складну форму дієслова.

Наступне об'єднання розпочалося із питомо французької лексеми *interesse* і позначала стан зацікавленості [33].

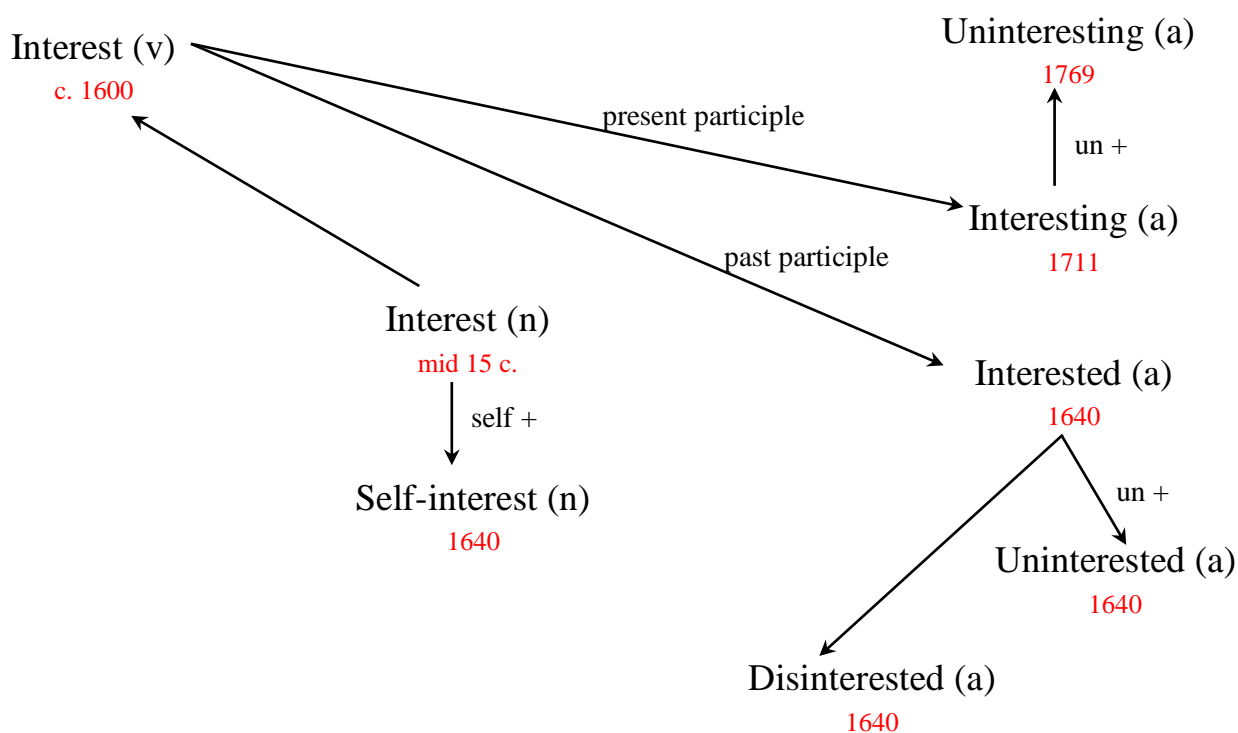

Рис. 2.25. Сімейство слів емоції «interest»

Verb		Nouns		Adjectives	
interest	c 1600	interest	mid 15c	interesting	1711
		self-interest	1640	uninteresting	1769
				interested	1640
				uninterested	1640
				disinterested	1640

Досить цікавим виявляється факт, що поняття інтересу з'явилося пізніше більшої частини основних психоемоційних станів, розглянутих у даній роботі. Водночас, основою для сім'ї є іменник. Дієслово співпадає по формі з іменником внаслідок великого поширення даного поняття у житті людей того часу. Особливістю для даного сімейства також є те, що прикметники «незацікавлений, нецікавий» з'явилися раніше, ніж прикметник «цікавий».

Далі розглянемо психоемоційні стани, створені двома базовими емоціями (рис. 2.26, 2.27, 2.28, 2.29, 2.30, 2.31, 2.32).

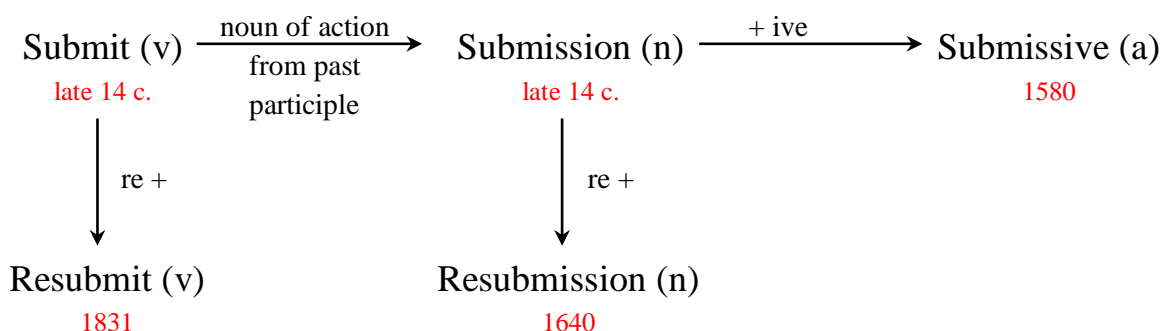

Рис. 2.26. Сімейство слів емоції «submission»

Verbs		Nouns		Adjectives	
submit	late 14c	submission	late 14c	submissive	1580
resubmit	1831	resubmission	1640		

«Підкорення», що виникає внаслідок комбінації «trust» та «fear», також бере початок від дієслова і розвивається у невелике, проте міцно сполучене

зв'язками сімейство слів. Варто зауважити, що стан, позначений дієсловом «resubmit», з'явився у 1831 році – це найпізніша дата виникнення дієслова з усіх розглянутих для даних психоемоційних станів [33]. Більше того, дієслово «to resubmit» з'явилося майже на двісті років пізніше близького до нього іменника «resubmission».

Один зі способів творення дієслова для даного сімейства – також префіксальний.

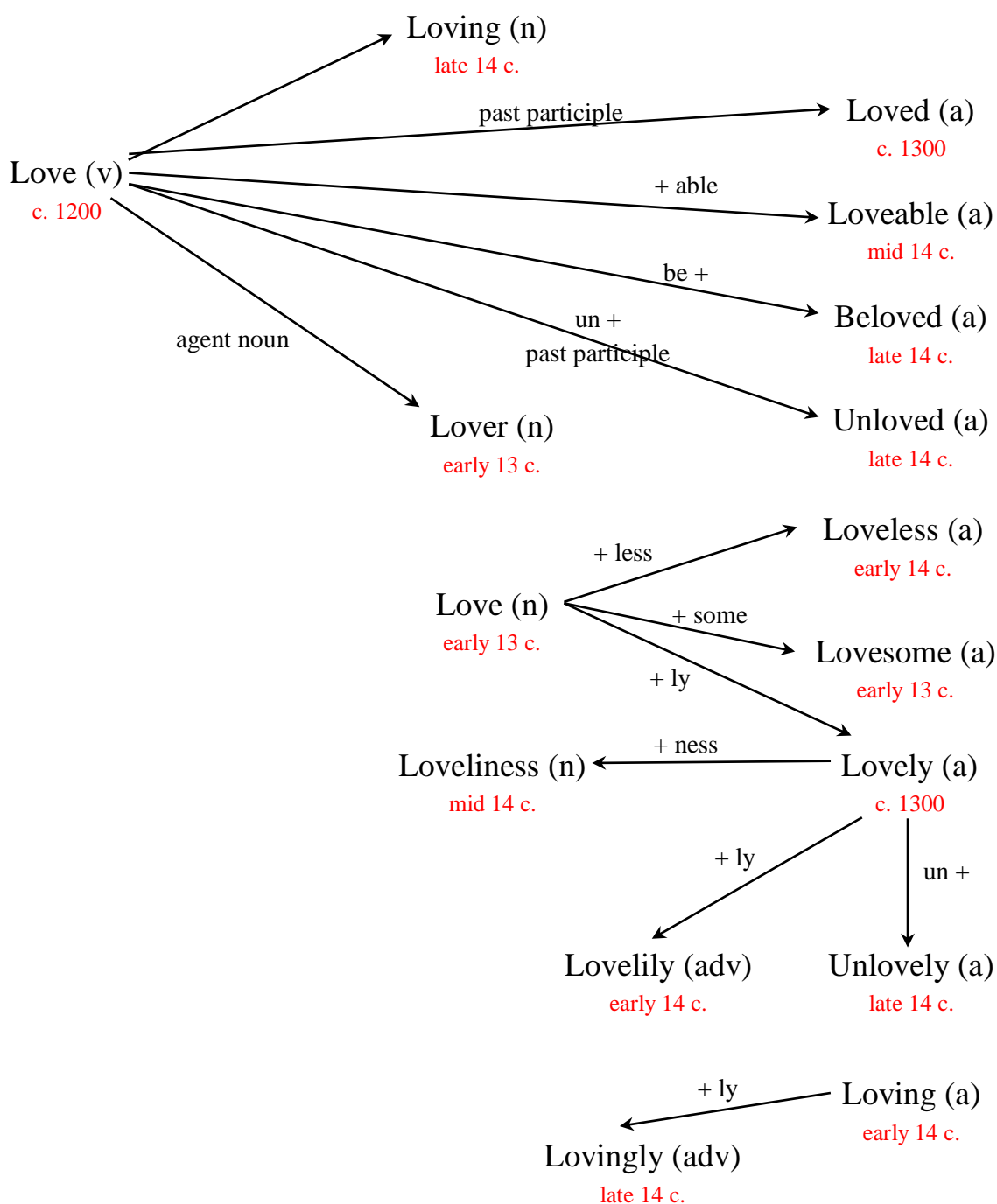

Рис. 2.27. Сімейство слів емоції «love»

Verbs		Nouns		Adjectives		Advent	
love	c.1200	loving	late 14c	loved	c.1300		
				loveable	mid 14c		
				beloved	late 14c		
				unloved	late 14c		
		love	early 13 c.	loveless	early 14c		
				lovesome	early 13c		
		loveliness	mid 14c	lovely	c.1300	lovelily	early 14 c
				unlovely	late 14c	lovingly	late 14c
				loving	early 14c		

Не дарма кажуть, що кохання править світом. Дане сімейство є найбільшим з усіх розглянутих раніше. Почало виникати воно у 12 столітті [33] з дієслова, і потім розвивалося в усіх напрямках, охоплюючи різні частини мови – іменники, прикметники, прислівники. Спосіб творення даних слів переважно суфіксальний.

Але найбільш важливі для аналізу особливостями полягають у тому, що основою було дієслово і форми іменника та дієслова співпадають внаслідок великого поширення даного поняття у мовленнєвому вжитку людей.

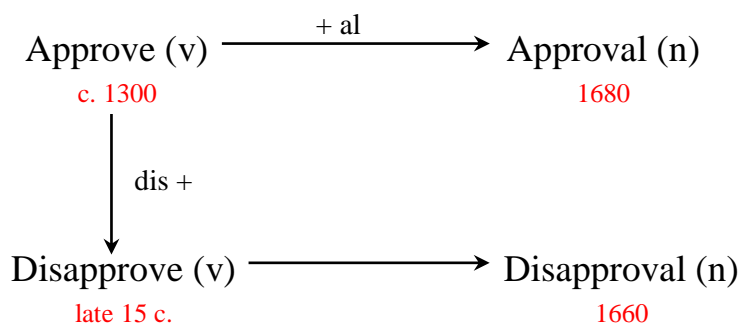

Рис. 2.28. Сімейство слів емоції «disapproval»

Verbs		Nouns		Adjectives	
approve	c1300	approval	1680		
disapprove	late 15c	disapproval	1660		

Психоемоційний стан осуду (або несхвалення) неможливо розглядати окремо від поняття «схвалення», що виникло набагато раніше, і також розпочалося з форми дієслова. Відповідні іменники утворилися суфіксальним способом, причому набагато пізніше, ніж визначені форми дієслова.

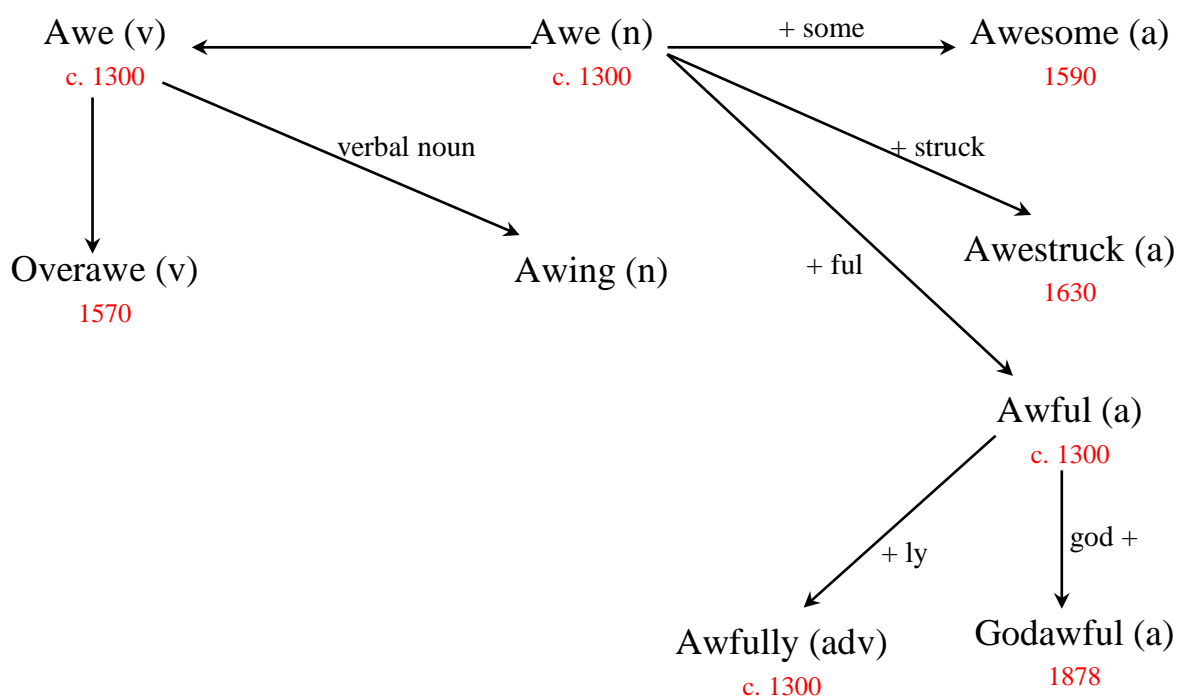

Рис. 2.29. Сімейство слів емоції «awe»

Verbs		Nouns		Adjectives			
awe	c. 1300	awe	c. 1300	awes ome	1590		
overawe	1570	aw ing		aw ful	c. 1300	aw fully	c. 1300
				uninterested	1640		
				disinterested	1640		
				godawful	1878		
				awestru cj	1630		

Поняття «благоговіння» розпочалося з іменника, який позначав дане абстрактне поняття. Одночасне виникнення дієслова зумовило його просту структуру, яка співпадає з формою іменника. Супутнє дієслово було створено

за допомогою префіксального методу, а більша частина прикметників – суфіксальним способом. Час розвитку даного сімейства також досить роздроблений, хоча основні поняття визначилися майже у один і той же проміжок.

Поняття «remorse» не має відповідної форми дієслова і вживається досить рідко, тому при даному розгляді опущено.

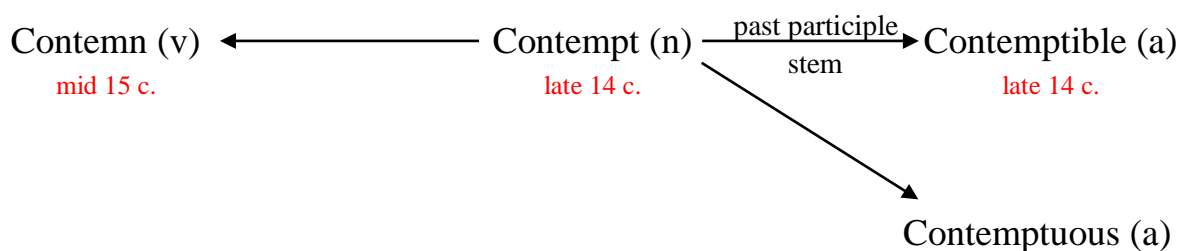

Рис. 2.30. Сімейство слів емоції «contempt» 1590

Verbs		Nouns		Adjectives	
contemmn	mid 15c	contempt	late 14c	contemptible	late 14c
				contemptous	1590

Поняття «презирство» виникло у кінці 14 століття [33] і отримало своє становлення досить швидко, незважаючи на невелику структуру сім'ї. У даному випадку першим виник іменник, з якого пізніше утворився прикметник, а ще пізніше – дієслово.

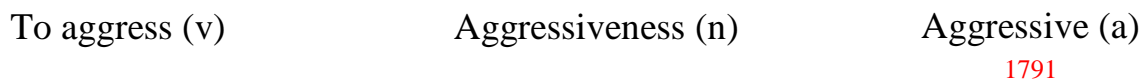

Рис. 2.31. Сімейство слів емоції «aggressive»

Adjective		Noun	Verb
aggressive	1791	aggressiveness	aggress

Поняття агресивності з'явилося, мабуть, одним з останніх серед розглянутих. Аналогічно, пізній час утворення сімейства та основа, що пішла

від прикметника, зумовила складну форму дієслова для вираження даного психоемоційного стану.

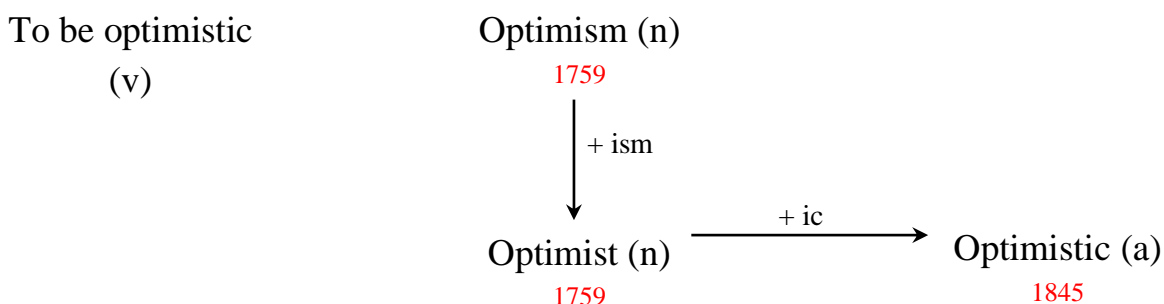

Рис. 2.32. Сімейство слів емоції «optimism»

Verbs		Nouns		Adjectives	
to be		optimist	1759	optimistic	1845
optimistic					
		optimist	1759		

І остання з розглянутих емоцій – оптимізм. Знову підтверджується наша гіпотеза – пізній час виникнення, не зважаючи на достатньо велике застосування, зумовило складну форму дієслова, слабко пов'язану з всім сімейством.

Найкраще проаналізувати всі сімейства за допомогою таблиць, у якій зведені всі вказані вище афікси та особливості словотвору сімейства слів (див. Додатки А, В, С). Аналізуючи дані про походження одиниць для позначення психоемоційних станів, можна зробити такі висновки:

– Переважна більшість одиниць була запозичені із французької мови, де вони з'явилися завдяки латинському походженню.

- Невелика кількість питомих германських слів позначають лише негативні емоції.

- Більша частина слів з вказаних сімейств знайшла своє відображення у мові та вжитку протягом кінця 13 – початку 14 століть.

– Можна сказати, що Гіпотеза 1 майже підтверджується – велика частина розглянутих дієслів утворилася раніше, ніж відповідні іменники на позначення того або іншого психоемоційного стану.

– Гіпотезу 2 аналогічно можна вважати підтвердженою, оскільки найбільш загальноживані поняття є більш простими у своїй побудові, а отже економними з точки зору часу їх використання у мовленні або на письмі. Ще одним положенням, що доводить другу гіпотезу, є аналіз даних, які отримані за допомогою Google Books Ngram Viewer. Даний сервіс дозволяє прослідкувати приблизну частоту використання певного слова або словосполучення (на жаль, без урахування частин мови, або різних часових або особових форм) у літературі різних напрямків від 1800 року (тобто, коли вже завершилося формування майже всіх сімейств психоемоційних станів) до 2008 року. Так, дані, отримані з діаграм, можна звести до таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Середня частота використання дієслів у інфінітивній формі у літературі
упродовж 1800-2008 років, %**

Дієслово у інфінітивній формі без "to"	Максимальна частота використання, %	Приблизний рік максимального використання
joy*	0,0080214656	1809
be peaceful	0,0000150218	1969
be in an ecstasy	0,0000008770	1868
trust*	0,0089739725	1824
accept	0,0074573778	1968
admire	0,0019817389	1809
fear*	0,0140073925	1823
apprehend	0,0024528614	1811
terrify	0,0002852740	1801

surprise*	0,0042922664	1830
distract	0,0002717529	2008
amaze	0,0001177943	1808
grieve	0,0004972737	1823
sadden	0,0000443066	1867
grow pensive	0,0000003467	1931
disgust*	0,0014820337	1803
loathe	0,0000995218	1833
bore*	0,0040765981	1864
interest*	0,0275446198	1937
anticipate	0,0010315577	1835
be vigilant	0,0000377324	1815
anger*	0,0032880591	2007
rage*	0,0035512000	1803
annoy	0,0003204741	1807
love*	0,0317599234	1810
submit	0,0039822725	1805
regret*	0,0036454030	1836
awe*	0,0012302957	1823
disapprove	0,0003008378	1814
be optimistic	0,0000223005	1984
contemn	0,0001742507	1800
be aggressive	0,0000287570	1977

Зірочкою позначені дієслова, форма яких співпадає з відповідним іменником даної словесної сім'ї.

Як видно з графіку, найпоширенішого вжитку у період з 1800 до 2008 року набули слова, що виражають психоемоційні стани кохання, цікавості та страху (приклади графіків див. Додаток Б).

– Гіпотеза 3 також взагалі може вважатися підтвердженою: розгляд діаграм доводить, що найбільш поширені та зрозумілі поняття мають більші словесні сім'ї, ніж ті, що утворилися пізніше, або у мовленні вживаються не настільки часто.

– Протягом всього часу розвитку словесних сімейств психоемоційних станів не можна виділити якихось суттєвих переваг способів творення слів, або збільшення певних частин мови на певному проміжку часу – словотворення відбувалося більш-менш стабільно у всіх відношеннях.

– Також можна зауважити, що колесо емоцій містить лише суб'єктивне сприйняття даного питання: так, злите поняття «awe» з'явилося раніше у часовому просторі, ніж «surprise», що є однією з його «складових частин».

Отже, можна зробити висновок, що висунуті гіпотези підтвердилися.

2.3. Поради щодо опанування дієслів на позначення психоемоційних станів у школі

Велику увагу зараз приділяють не лише наявним у людини знанням, а й емоційному інтелекту (EQ) людини, розвиненість якого дозволяє людині краще адаптувати свою поведінку до потреб та вимог суспільства, а також легше взаємодіяти з оточуючими. Доктор Т. Бредбері у статті «Are You Emotionally Intelligent? Here's How to Know for Sure» вказує, що «десятиріччя досліджень показують, що емоційний інтелект є критичним фактором, який відділяє видатних людей від іншої частини загальної маси. Цей зв'язок настільки сильний, що 90% людей, що досягли певних вершин, мають високий рівень емоційного інтелекту. Емоційний інтелект – «щось» у кожному з нас, що є невловимим. Він впливає на те, як ми керуємо нашою поведінкою, спрямовуємо соціальні взаємини, та робимо особистісні рішення, для того, щоб досягти успіху» [22].

Саме тому часто перед науковцями виникає питання – наскільки глибоко необхідно вивчати емоційні особливості людини, наскільки позитивно може вплинути збагачення словесного запасу людини лексикою, пов'язаною з психоемоційними станами, як краще засвоювати ті або інші психоемоційні поняття. І, зокрема, як сильно емоційна складова може вплинути на розвиток та виховання дітей. Доктор К. Претті-Фронтзак та доктор Т. Браун у своєму повідомленні для «Inclusion Lab» вказують, що «емоційний словниковий запас – це один з компонентів емоційної грамотності, який необхідний дітям для кращого регулювання їх емоцій та їх включення до соціальної взаємодії» [17]. Крім того, вони наголошують, що «Більший та складніший словниковий запас, що стосується відчуттів, дозволяє дітям краще розрізняти відчуття; краще спілкуватися одне з одним про їх внутрішні афективні стани; і вступати у дискусії про їх власний досвід, пов'язаний з оточуючим світом» [17].

Існує багато методик та способів запам'ятовування тих або інших слів або понять іноземної мови. І якщо для матеріальних речей вивчення їх характеристик відбувається набагато простіше, оскільки завжди можна знайти певну наочність, то для абстрактних понять проблема усвідомлення, вивчення та закріплення значно ускладнюється. Особливо це стосується саме слів, що позначають психоемоційні стани людини. Суб'єктивність сприймання, відсутність наочності та неможливість чіткого визначення межі того або іншого поняття – ось основні проблеми, з якими можуть зіткнутися учні при вивченні дієслів психоемоційного стану.

Найперше, що необхідно зробити для сприятливого вивчення подібних дієслів – впевнитися, що учні розуміють стани, що вивчаються. Можливо, необхідно наводити приклади з життя, або з літератури, доступної для їх віку (бажано одразу іноземною мовою). Лише чітко усвідомлюючи, що виражається цими поняттями, учні будуть в змозі сприймати учбовий матеріал.

Приклади емоцій можна шукати будь-де: у повсякденному спілкуванні на різних рівнях (з людьми старшими за віком та з однолітками); у літературі (як класичній, так і сучасній, в залежності від вікових особливостей); або у кіно- та анімаційних стрічках. Велику роль також відіграє обговорення побачених (почутих, прочитаних) емоцій, а також отриманих станів під час усвідомлення тієї чи іншої події.

Наступним, більш практичним кроком, можна проводити вправи для закріплення вживання дієслів. Для даного виду роботи є можливість використовувати стандартні завдання – підстановка слів у речення, зміна часових форм, перебудова речень тощо.

Останнім етапом для вивчення дієслів психоемоційного стану мають бути невеликі інсценування. Вони можуть як містити використання дієслів на позначення емоцій, так і нести узагальнений характер. По-перше, подібні вправи покликані закріпити учнями усвідомлення емоцій, що вивчаються, їх вірне використання у певній ситуації. Це також може сприяти розвитку відчуття мови, що формується більше на відчуттях, ніж на вивченні правил. По-друге, складання та вивчення ролей для невеликих сценаріїв буде розширювати словесний запас учнів та їх вміння висловлюватися перед іншими людьми. І, нарешті, подібні вправи будуть покращувати психологічний клімат у колективі, адже учням доведеться тісніше спілкуватися між собою для досягнення певної мети.

Варто завжди пам'ятати, що емоції можна вивчати лише відчуттями. Байдуже, чого стосуються ці емоції – моральної поведінки, або іноземної мови. Вони дуже глибоко переплетені між собою, щоб їх можна було відділити одне від одного.

Необхідність же вірного сприйняття емоцій – як власних, так відчуттів іншої людини – вже, як бачимо, доведена науковцями і служить не лише для кращої адаптації у оточуючому світі, але і для точного усвідомлення самого себе та своїх прагнень у житті.

Висновки до розділу 2

Обрана класифікація емоцій за Робертом Плутчиком надає доступ до 32 положень, що стосуються вираження емоційного стану людини: ecstasy, joy, serenity; admiration, trust, acceptance, terror, fear, apprehension; amazement, surprise, distraction, grief, sadness, pensiveness; loathing, disgust, boredom; rage, anger, annoyance; vigilance, anticipation, interest; love, submission, awe, disapproval, remorse, contempt, aggressiveness, optimism.

Визначення словесних сімей, що позначають психоемоційні стани, відбувалося шляхом діахронічного та морфологічного аналізу кожного об'єднання. Аналіз етимологічних словників дозволив побудувати узагальнені діаграми (так звані, spidergrams), у яких показаний історичний зв'язок між походженням слів, що стосуються згаданих вище емоцій. Крім того, інформацію було узагальнено в хронологічних таблицях, які унаочнюють послідовність розвитку словесних сімей.

У діаграмах та таблицях висвітлюється така інформація:

- найбільш загальноживані іменники, дієслова, прикметники та прислівники, що стосуються даного сімейства;
- приблизний час першого використання даного слова у контексті, що є звичним для нас;
- способи творення даних слів (за допомогою префіксів, суфіксів, переходом від однієї частини мови до іншої тощо).

Було висунуто три гіпотези, що стосуються дієслів психоемоційного стану, які було доведено під час аналізу визначених раніше словесних сімейств:

Гіпотеза 1: дієслова, що позначають психоемоційний стан з'явилися раніше, ніж відповідні іменники.

Гіпотеза 2: дієслова, що використовуються у мовленні часто, співпадають за своїм написанням та звучанням з відповідними іменниками, а ті, які позначають емоції більш пізні та рідкі – є складеними.

Гіпотеза 3: більш загальноживані поняття містять більше словесне сімейство, ніж психоемоційні стани, що виражають більш специфічні емоції.

Було проаналізовано середню частоту вживання дієслів у інфінітивній формі, що допомогло виділити три найбільш вживані стани: *to fear, to interest, to love*.

Крім того, аналіз словесних сімей дозволив зробити такі висновки:

- більшість одиниць була запозичені із французької мови, де вони з'явилися завдяки латинському походженню. Очевидно, що запозичення та фіксація цих одиниць у мові відбулася завдяки виникненню книжок та літератури після Норманського завоювання.

- Невелика кількість питомо германських слів позначають лише негативні емоції.

- Більша частина слів з вказаних сімейств розвинулася в мові протягом періоду кінця 13 – початку 14 століть.

- Для розвитку мовних об'єднань були задіяні внутрішні ресурси англійської мови – афіксація та зворотній словотвір.

- Словотвірні афікси входили до вжитку поступово, більшість зафіксовано в 13 – 15 століттях.

- Спочатку до слова додавався один афікс, і лише через проміжок часу виникали інші деривати.

- Наприкінці 18 століття розвинулися такі способи словотвору як дієприкметниковий (за допомогою афіксів – *ing, - ed*) та зворотнього словотвору.

- Найпоширенішими способами творення нових сімей є з іменників та дієслів, рідко словесні сімейства виникають із прикметників.

У кінці розділу було обґрунтовано необхідність вивчення дієслів та словесних сімей психоемоційного стану учнями шкіл, а також надано певні рекомендації для їх кращого засвоєння.

ВИСНОВКИ

Щодо поняття «емоція», існує достатньо велика кількість визначень та два способи їх вираження: вербальний та невербальний. І хоча невербальний спосіб передачі інформації використовується частіше за перший, судячи з наявних наукових досліджень, вербальний спосіб вираження емоцій переважає над невербальним у ряді характеристик, зокрема «надійності, швидкості, прямої, ступені відвертості і якості (сили) декодування одержувачем».

Довгий час вчені розходилися у вирішенні питання чи повинна лінгвістика займатися емоційними складовими. Частина з них вважала, що домінантою у мові є когнітивна функція, і тому вони виключали вивчення емоційного компоненту з досліджень мови (К. Бюлер, Е. Сепір, Г. Гійом). Інша група вчених (Ш. Баллі, ван Гіннекен, М. Бреаль) вираження емоцій вважали центральною функцією мови. У останній же час лінгвістика вивчає мову у тісному зв'язку з її носієм, тобто з людиною.

Водночас, великою проблемою залишається питання класифікації та структурування емоцій, як глибоко суб'єктивного елементу життя людини. Провідні вчені упродовж років виводили декілька класифікацій базових емоцій, що притаманні всім людям. Так, К.Е. Ізард виділяв десять основних емоцій, Р. Плутчик – вісім, М.Б. Арнольд – одинадцять, О.Х. Морер та Б. Уейнер – по дві базові емоції тощо.

Дані перепони та розходження зумовили наступні особливості вивчення та аналізу слів, що стосуються психоемоційного стану:

- відсутність конкретного поділу слів даного напрямку на групи або категорії;
- переважна описовість робіт, що стосуються дослідження об'єктів лише однієї мови;

- відсутність історичного підходу до вивчення слів психоемоційного стану;

- вивчення слів без урахування їх зв'язку з іншими частинами мови.

На основі даних особливостей виділилося наступне спрямування роботи: розгляд основних дієслів та словесних сімей («word family») психоемоційного стану у їх історичному контексті та виявлення лексичних і граматичних особливостей дієслів та словесних сімей.

Обрана класифікація емоцій за Робертом Плутчиком надає доступ до 32 положень, що стосуються вираження емоційного стану людини: ecstasy, joy, serenity; admiration, trust, acceptance, terror, fear, apprehension; amazement, surprise, distraction, grief, sadness, pensiveness; loathing, disgust, boredom; rage, anger, annoyance; vigilance, anticipation, interest; love, submission, awe, disapproval, remorse, contempt, aggressiveness, optimism.

Визначення слів, що позначають психоемоційні стани, відбувалося шляхом пошуку сімейств для базового дієслова. Аналіз етимологічних словників дозволив побудувати узагальнені діаграми (так звані, spidergrams), у яких показаний історичний зв'язок між походженням слів, що стосуються згаданих вище емоцій. У отриманих діаграмах висвітлюється наступна інформація:

- найбільш загальноживані іменники, дієслова, прикметники та прислівники, що стосуються даного сімейства;

- приблизний час першого використання даного слова у контексті, що є звичним для нас;

- способи творення даних слів (за допомогою префіксів, суфіксів, переходом від однієї частини мови до іншої тощо).

Було висунуто три гіпотези, що стосуються дієслів психоемоційного стану, які було доведено під час аналізу визначених раніше словесних сімейств:

Ginomeza 1: дієслова, що позначають психоемоційний стан з'явилися раніше, ніж відповідні іменники.

Ginomeza 2: дієслова, що використовуються у мовленні часто, співпадають за своїм написанням та звучанням з відповідними іменниками, а ті, які позначають емоції більш пізні та рідкі – є складеними.

Ginomeza 3: більш загальноживані поняття містять більше словесне сімейство, ніж психоемоційні стани, що виражають більш специфічні емоції.

Було проаналізовано середню частоту вживання дієслів у інфінітивній формі, що допомогло виділити три найбільш вживані стани: *to fear, to interest, to love*.

Крім того, аналіз дієслів та словесних сімей дозволив зробити такі висновки:

- більшість одиниць була запозичені в формі дієслова із французької мови, де вони з'явилися завдяки латинському походженню. Очевидно, що запозичення та фіксація цих одиниць у мові відбулася завдяки виникненню книжок та літератури після Норманського завоювання.

- Невелика кількість питомо германських слів позначають лише негативні емоції.

- Більша частина слів з вказаних сімейств розвинулася в мові протягом періоду кінця 13 – початку 14 століть.

- Для розвитку мовних об'єднань були задіяні внутрішні ресурси англійської мови – афіксація та зворотній словотвір.

- Словотвірні афікси входили до вжитку поступово, більшість зафіксовано в 13 – 15 століттях.

- Спочатку до слова додавався один афікс, і лише через проміжок часу виникали інші деривати.

- Наприкінці 18 століття розвинулися такі способи словотвору як дієприкметниковий (за допомогою афіксів – *ing, - ed*) та зворотнього словотвору.

- Найпоширенішими способами творення нових сімей є з дієслів та іменників, рідко словесні сімейства виникають із прикметників.

У кінці розділу було обґрунтовано необхідність вивчення дієслів та словесних сімей психоемоційного стану учнями шкіл, а також надано певні рекомендації для їх кращого засвоєння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовые эмоции: взгляды западных теоретиков: [Стаття] / [Електронний ресурс] – Режим доступу: psyforum.ru/books/bazovye_emotsii-_vzglyady_zap/
2. Базовые эмоции: теоретические подходы и критерии выделения. Критика идеи базовых эмоций с позиций социального конструктивизма: [Відповідь на білет] / [Електронний ресурс] – Режим доступу до білету: www.studfiles.ru/preview/4346427
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: посібник для переклад. відділень вузів/ Л. Г. Верба. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 160 с.
4. Величко М. Теория эмоций Келлермана-Плутчика: [Стаття] / М. Величко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: psy-diagnoz.com/theories/103-teoriya-emotsij.html
5. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений / В.К. Вилюнас. – М: Изд-во Московского университета, 1976. – 142 с.
6. Голубовська І.О. Етноспецифічні константи мовної свідомості: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Спеціальність 10.02.15 - загальне мовознавство. / Ірина Олександрівна Голубовська – Київ, 2004. – 344 с.
7. Ковбасюк Л.А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: Навчально-методичний посібник для магістрів заочної форми навчання. Спеціальність: 8.010103. ПМСО. Мова та література (німецька). / Л. Ковбасюк, Н. Романова – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – 96 с.
8. Козлов Н.И. Базовые эмоции: [Стаття] / Н.И. Козлов [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.psychologos.ru/articles/view/bazovye_emocii

9. Коренькова О.А. Визначення поняття «дієслова психічного стану» в сучасній українській мові: [Стаття] / О.А. Коренькова [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/126.pdf
10. Навроцька Н.А. Дієслова, які виражають психоемоційний стан особи, в англійській, німецькій, іспанській та українській мовах: [Стаття] / Н.А. Навроцька [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/navrotska_n.a._the_verbs_that_denote_the_psychoemotional_state_of_a_person_in_the_english_german_spanish_and_ukrainian_languages.pdf
11. Опорний конспект для студентів денної та заочної форм навчання галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво». / [уклад. кандидат педагогічних наук, доцент Соболева С.М.] – Харків, 2014 рік. Режим доступу до конспекту: www.sudall.org/all-113078.html
12. Русских Ю.С. Теории эмоций: [Реферативна робота] / Ю.С. Русских [Електронний ресурс] – Режим доступу: psycheya.ru/lib/emoc_yula.html
13. Сидоров П.И., Парняков А.В. Введение в клиническую психологию: Т. 1., Т. 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу до електронного підручника: medbookaide.ru/books/fold1002/book/p23.php
14. Слюсарева Н.А. Функции языка // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева, – М.: Сов. энциклопедия, 1990.
15. Сучасний тлумачний словник української мови: у 3 т. [уклад. В.В. Яременко та ін.]– К.: «Аконіт», 2001. – 926 с.
16. Тарасова О.Д. Основные направления исследования эмоций в лингвистике: [Стаття] / О.Д. Тарасова [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/8271
17. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семиотической системе языка. / В.И. Шаховский – Воронеж: Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1987. – 192 с.

18. Шаховский В.И. Что такое лингвистика эмоций: [Статья] / В.И. Шаховский [Электронный ресурс] – Режим доступа до статті: tverlingua.ru/archive/012/3_shakhovsky.pdf
19. Allerton D. Valency and the English verb / David Allerton. – London / New York: Academic Press, 1982. – 202 p.
20. Ayto J. Oxford Dictionary of English Idioms. Third Edition / John Ayto. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 408 p.
21. Bamberg M. Language, concept and emotions: the role of language in the construction of emotions: [Статья] / Michael Bamberg [Электронный ресурс] – Режим доступа до статті: www2.clark.edu/~mbamberg/Material_files/1997A.pdf
22. Bradberry T. Are You Emotionally Intelligent? Here's How to Know for Sure: [Статья] / T. Bradberry [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.entrepreneur.com/article/242881
23. Cambridge International Dictionary of Idioms. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 608 p.
24. Cowie A. P. Oxford Dictionary of phrasal verbs/ A.P. Cowie, R. Mackin. – Oxford: Oxford University Press, 1993. – 517 p.
25. Davidson D. What Metaphors Mean // The Philosophy of Language. NY. – Oxford: Oxford University Press, 1990. – P. 430 – 441
26. English Verbs as a Semantic Net//Word-Net: Lexical Database [Fellbaum, 1993]
27. Eight Simple Strategies to Increase Emotional Vocabulary: [Статья] / [Электронный ресурс] – Режим доступа: blog.brookespublishing.com/8-simple-strategies-to-increase-emotional-vocabulary/
28. Herbst. T. A proposal for a valency dictionary of English/ Thomas Herbst. – Amsterdam, 1987. –158 p.
29. Juilland A., Macris J. The English verb system / J. Macris, A. Juilland. – S'Gravenhage, 1962. – 81 p.

30. Longman dictionary of contemporary English. II. Summers, Della. PE1628. L58. – 2003.
31. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – Oxford: Macmillan Education, 2002. – 1748 p.
32. Online dictionary АБВУД Lingvo 12 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.lingvo.ru/european/>
33. Online etymology dictionary: [Онлайн словарь] / Режим доступа до словарика: www.etymonline.com
34. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English [Ed. By A.S. Hornby]. – 6th ed. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 1422 p.
35. Robert Plutchik's Wheel of Emotions: [Статья] / [Электронный ресурс] – Режим доступа до статті: study.com/academy/lesson/robert-plutchiks-wheel-of-emotions-lesson-quiz.html
36. The Concise Oxford Dictionary of Current English / ed. by J. Pearsall. 10th ed. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – 1666 p. – COD – 99.
37. The Oxford Dictionary of Current English. – Oxford: Oxford University Press, 1996. –1080 p.
38. West M. A General Service List of English Words. – Longman, 1962. – 588 p.

ДОДАТОК А

Словотвірні афікси іменників на позначення психоемоційних станів в
англійській мові (за частотою вживання і хронологією)

Афікс	Приклад
-tion -sion	anticipation (14c), submission (14c), distraction, admiration (15c), apprehension (17c)
-ance	grievance, annoyance (14c), vigilance, acceptance (16 c)
-er	lover (13 c), admirer, griever (16 c)
-ness	sadness, griviousness (14c)
-ism	terrorism, optimism (19c)
-ist	terrorist, optimist (19 c)
-al	approval (14c)
-dom	boredom (15c)
-ity	serenity (14c)
-ing	loathing (13c)
-ment	amazement (14c)
-ity	acceptability (17c)
re-	resubmission (15c)
dis-	distrust, disapproval (16 c)
mis-	mistrust, misapprehension (16 c)

ДОДАТОК В

Словотвірні афікси прикметників на позначення психоемоційних станів
в англійській мові (за частотою вживання і хронологією)

Афікс	Приклад
-ing	amazing, boring, loving, grieving (15с)
-ed	amazed, bored, loved, grieved (17 с)
-ous	joyous, grievous, outrageous (14с), contemptuous (16с)
-able	acceptable, contemptible (14 с), apprehensible (15с), enjoyable (17 с)
-full	joyful, fearful, awful (14 с)
-y	trusty (13 с), angry (14 с)
-less	joyless, fearless, loveless (14 с)
-some	lovesome (13с), fearsome (18с)
-ic	terrific, optimistic (19с)
-ory	anticipatory (17с)
-ant	vigilant (15 с)
Worthy-	trustworthy (18 с)
Ly-	lovely (14с)
Un-	unacceptable (14с), unapprehended, uninterested (16с)
in-	inapprehensible (17с)
Dis-	disinterested (17с)

ДОДАТОК С

ловотвірні афікси дієслів на позначення психоемоційних станів в англійській мові (за частотою вживання і хронологією)

Афікс	Приклад
-en	contemn (15 с), sadden (17 с)
en-	enjoy, entrust, enrage (14с)
over-	overjoy, overawe (16 с)
mis-	mistrust (16с), misapprehend (17 с)
dis-	distrust, disapprove (18 с)